

â h e n k

FİKİR KÜLTÜR EDEBİYAT DERGİSİ

38

Mayıs 2012

Bu sayıda;

**Fil Yutan Yılan
M.Cahid Hocaoğlu**

**Melal
Bahri Akçortal**

**Yedi Uyurlar
Nihat Şahin**

**Tadımlık
Muhammed Hüküm**

Şiir:

Artunç İskender

B. Nuri Demircan

Meriç Çetin

Dilruba Kutlu

ISSN:1308-3732

www.ahenkdergisi.com

Editör
Âhenk Dergisi Bardaki Piyanist Olmaya
Devam Edecek mi?

Deneme
Melâl - Bahri Akçoral
Yedi Uyurlar Gibiyiz - Nihat Şahin
BöyleBuyurduDevletRicali-AtillaGagavuz

İnceleme
Fil Yutan Yılan –
M. Cahid Hocaoglu
Bir Kitabı İlk Baskısından Okumak -
Mehmet Harputlu

Şiir
Nafle - Artunç İskender
Ne Sandın? - B. Nuri Demircan
Uyan - Meriç Çetin
Anarkali - Dilruba Kutlu

Hikâye
İstanbul'unİçYüzüRefikHâlit-Muhammed
Hüküm

Mesnevi Sohbeti
Eğer İskender İsen - M. Sait Karaçorlu

Masal
Pişman Padişah - Laedri

Şiir Defteri
Halit Fahri Ozansoy - Şadırvan

Nesir Defteri
RızaTevfik,ŞiiriSanatıHayatı-OrhanSeyfi
Orhon

Elbette edecek, çünkü varlık sebebi buydu. Hiç kimse olmayı göze alarak yola çıkmıştı.

Gizli örgütler, cemaatler, cuntalar, gruplar, holdinglerin cirit attığı bir dünyada velev hiç kimsenin duymayacağı kadar cılız da olsa farklı bir ses olarak çıkmayı denemek üzere var olmuştu. Elan da öyle olmaya devam ederek var oluyor.

Bucümlerbozulmuşbiralgınınherhangibirköşesinde kendine yer bulma imkânı olamayacak cümleler. Neden mi? Şu sebepten; epey zaman önce çok denilebilecek kadar ünlü bir dizi oyuncusu ile konuşuyorduk. Şöhretin verdiği yapay özgüvenin plastik bir kibreye dönüşmüş tavrıyla dinler görünüyordu. (Oyuncular kendilerine sanatçı derler ama sanatçı değil uygulayıcı olduklarının farkında değildirler, şöhretli olmayı her şey olmak zannederler) Tiyatronun batıdan geldiğini ve tarihi boyunca batıya öykünerek var olmaya çalıştığını artık biraz kendisi olması gerektiğinden falan bahsediyorduk. Tamamen batıdan geldiğinin doğru olmadığından her toplumun kendi orijini içinde böyle bir geleneği olduğundan söz ediyorduk. Kendi geleneğiyle batı normlarını buluşturmadıkça, önce kendi olup sonra evrensel olmaya çaba sarf etmedikçe taklitçi olmaktan kurtulamayacağından konuşuyorduk. Söz sırası Amak-ı Hayal'e geldi. Yüz yıl öncesinden bugünün fantastik ve ezoterik sinemasına öncülük ettiğini anlattık. Buda, Ehrimen, Hümmüz, karanlık ve ışığın savaşı, insanın iç dünyasındaki duyguların, kin, hırs, şehvet, öfke, hikmet, muhabbet ve aşkın birer cengâver görünümünde birbirleriyle savaştığı sahneleri aktardık. Garibin tepkisi şuydu; "haa, demek adam bir romantikmiş!"

Sana o romantik kelimesini öğretilen diye başlayıp, pragmatik, septik, kronik değilmiş evladım, romantikmiş işte daha ne olsun diye bitirmek lazımdı. Fakat diğer seçenek, Hazreti Mevlana'nın bazılarına verilecek en güzel cevap susmaktır sözü daha yakışır görünüyordu.

Çok gürültülü yerlerde cılız sesler veya susuşlar veya duymuyormuş gibi ilgisiz kalışlar da bir tavır değil midir?

Sanat insanın yalnızlığından doğar. Kendi başınlığından beslenir. Çaresiz ve kimsesiz oluşuyla güzelleşir. Örgüt, grup, kabile, aşiret işleriyle uzaktan yakından alakası olmaması gerekir. Onlar iktidar mücadelesinin sosyal sınıflarıdır. O iş başkadır, bu iş başkadır. Dedüğünüzde "haaa, demek adam romantikmiş" gibi bir tepki almanız mukadderdir. "Haaa, demek siz bireyciliği savunuyorsunuz, o zaman siz liberalsiniz" Değiliz. O dediklerin "Soros'un çocukları" iktidar mücadelesinin en kirlisini yapan adamlar. Biz onlar gibi olmaktan da beriyiz. Belki "ferdiyetçi" değil de "şahsiyetçi" gibi bir isimlendirme yapsan yaklaşmış olursun. Bozuk algı dediğimiz tam da budur. İlle bir isim takma takıntısına karşı çıkıyoruz.



Ama ne yazık ki düşünceye atılmış kalıplar, kalıplara dökülmüş betonlar, ilkelleşen insan aklı ancak mucizelerle parçalanabilir. Mucizeler devri kapandığı için de yapacak fazla bir şey yok.

Şablon şudur. Güçlü olanlar ayakta kalır. Tabiatı tabii ayıklanma caridir. Zayıflar yok olur, güçlüler varlığını devam ettirir. O halde sanatın var olması için gizli örgütlere, cemaatlere, cuntalara, gruplara, holdinglere bağlı olması gerekir. Bunların dışında bağımsız veya bağlantısız sanat olmaz.

İşte bir yanlış düşünce şablonu daha; sen hangi gücünle var oldun ki varlığını devam ettirmek için güçlü olmak gerektiği sonucuna ulaşıyorsun? Belki insan en zayıf en güçsüz en zavallı hâliyle gerçekten var olabiliyor? Dikkat bir tepki daha geliyor. “Haa, adamın evrimden bile haberi yok.”

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün ve de gereksiz.

Konu son günlerin ateşli tartışmasından çıktı. Muhafazakâr sanat meselesinden. Ahenk Dergisi artık bu topa çıksın. Bu kadar fikir, görüş, kavga, dövüş ortalık toz duman iken konudan bihabermiş gibi sessiz kalması kendini inkâr sayılır, dendi.

Güncelle işimiz yok, hiç olmadı, aktüel haber dergisi değiliz, moda dergisi değiliz, günü birlik üretilip tüketilen magazin dergisi değiliz. Bırakalım tartışın tartışın, kavga eden etsin. Onlar iktidar sahipleri nasıl olsa bir şekilde bir yerlerde buluşurlar. Daha olmadı kavga edecek suni bir sebep yine bulurlar. Biz işimize bakalım görüşünde olanlara “bardaki piyanist” diyenler çıktı.

Bardaki piyanist metaforu Nabi Avcı'ya aittir. Yıllarca önce –elbette isim vermeden- günlük yazı yazan İsmet Özel için kullanmıştı. O da “Biri Bana Piyanist Dedi” başlıklı bir cevap yazısı kaleme almıştı. Hoş, temiz, nezih bir polemik örneği idi. Bugünün televizyon sanatçıları mahalle karısı şirretliğini polemik zannederek yetişmişler ya keşke arşivlerden bu örnekleri çıkarıp okusalar da biraz kendilerine “evrim” geçirtseler.

Bardaki piyanist kovboy filmlerinin en güzel figürlerinden biridir. Barda kavga başlar. Sandalyeler, masalar havada uçuşur, aynalar şişeler ortalığa saçılır, kimin kime vurduğu belli değildir ama herkes birbirine fırsatlayıp yapıştırmaktadır. Biraz sonra en azılıları döner kapıdan dışarı fırlayıp, atların su içtiği yalağın içine düşeceklerdir. Silahlar çekilmiştir. Kavgaya karışmayan tek kişi piyanisttir. Yaşlıca bir adamdır. Ağzında sigarası sanki olan bitenden haberi yokmuş gibi piyanosunu çalmaya devam etmektedir.

Ahenk Dergisine bardaki piyanist teşbihi pek yakışmamıştı zaten. Hata olmaması gereken bir teşbihi düzeltmek imkânı da pek yoktu. Sonuçta bardaki piyanist kavgaya fon müziği yaparak karışmış oluyordu. Belki teşvik ediyor, kovboyların mehter marşı piyanistin çaldıklarıydı bile denilebilir.

Allahtan Atilla Gagavuz, “Böyle Buyurdu Devlet Ricali” başlıklı yazısını gönderdi de hissiyatımıza tercüman oldu.

Sağlık ve esenlik dileklerimizle.

Editör'den

Nafile

*Dallarını kol gibi uzatır ağaç çiçek
Yapraklar birer eldir avuç semaya dönük
Tek verenden yalnızca isterler gerekeni
Zikreder ve yalvarır yakarır hal dilleri*

*Ve rahmet başlayınca üstlerine yağmaya
Yaprak nasıl eğilir ve yol verir damlaya
O damla döner gelir tüm gövdeye olur can
Ve çiçekler açılır bir telaş bir heyecan*

*İnsanoğlu bilemez gerçek ihtiyacını
Hastalığı görmez ki arasın ilacını
Faydasız emellerle ömür harcanır gider
Vakit bittikten sonra boşa dövülür dizler*

*Nafiledir varolan üst değerler kendinde
Nasihatler nafile akıl fikir nafile
Ot gelir saman gider bilmeden öğrenmeden
Ve bir soru dilinde : “nerde hata yaptım ben?”*



Artunç İskender

Mesnevi Sohbetleri

Eğer İskender İsen

Ey güneş! Terk edip gülşeni gittin

Arzın başka yüzünü tenvir ettin

Ama marifet güneşi asla batmaz

Onun şafak yeri akıllar ruhlar kalpler

Hele o; hurşid kemal makamındaysa

Işığı gece gündüz cemalden gelen nurdur

Güneşin doğduğu yere gel İskender isen

Sonra ele geçir fethet nereyi istersen

Artık nereye gidersen git orası "doğu"dur

Hatta "batı'n bile "doğu"ları kendine âşık eder

Yarasa duyguların seni batıya çeker

İnci saçan duyguların ise doğuya doğrudur yönü

Zahir gözüyle gördüğümüz, bildiğimiz güneş, dünya döndükçe yer değiştirir. Bizim dünyadaki konumumuza göre güneşin ilk görüldüğü yöne "doğu" gözden uzaklaşıp kaybolduğu yöne "batı" deriz. Dünya döner, her turunda bir yarım küresi güneşe doğrudur. Diğer yarım küresi aksi istikamettedir. Güneşin ışığını aldığı zaman dilimine "gündüz", alamadığı zaman dilimine "gece" deriz. Doğu, batı, gündüz, gece gibi tanımlar her ne kadar bize güneşin konum ve durumunun değişikliğine göre verilen farklı isimler gibi görünse de işin aslı güneşin değişimi değil bizim güneşe göre

değişimimize göre ortaya çıkıyor olmasıdır.

Buna rağmen bir diğer hakikat de aslında güneşin de kendi etrafında dönmesine dair bir ayrı hareket olduğudur. Bundan başka güneş sisteminden içinde kalan bütün gezegenlerin ve uydularının topluca dönüşü olan bir üçüncü hareket daha vardır. İnsanoğlu bu birbirinden farklı aynı zamanda birbiri içine geçmiş hareketlerin arasında hakikatleri arama, anlama, algılama çabası içindedir. Nasıl güneş olmasa evrende hayat olmazsa insanı hakikatlere ulaştıran rehberler de olmasa insan olmaz. İnsanı hakikate ulaştıran rehberler güneş gibidir. Işık verir, ısı verir. İnsana düşen o ışıktan yararlanarak hakikati bulabilmesidir.

Peki, hakikat nedir?

Hakikat; birinin eline tutuşturulacağı kadar kolay ve basit bir şey değildir. Sürekli arayışı içinde olman, sürekli peşinde koşman, sürekli ona giden yolları araştırıyor olman gerektir. Hakikati bulabilmen için önce hakikat zannettiklerinden vazgeçmen sonra doğru bildiğini zannettiklerini sorgulaman atacağın ilk adım sayılabilir. Mesela, gece, gündüz, doğu, batı gibi yönünü bulmaya yarayan araçları mutlak gerçek olmadığını anlamın iyi bir başlangıçtır. Belki daha sonra diğer adımlara sıra gelecektir. Şeklin, biçimin, rengin, kokunun ve tadın da görünen varlığı anlamın için araçlar olduğunu mutlak hakikat olmadığını anlamana da sıra gelecektir.

"Ey güneş! Terk edip gülşeni gittin" mısraında giden güneşten kasıt "Şemsi Tebrizi" olabilir. Onun hem adının "Şems: Güneş" olması hem Mevlana'nın hakikati bulmasında onun rehberi olması bunu akla getirmektedir. Arzın dönüşüyle güneşin diğer yarım kürede kalması, güneşin başka bir arza gitmesi şeklinde tarif ediliyor. Ki halk arasında da olayın tarifi bu şekildedir. "Güneş battı", "Güneş doğdu", "güneş kayboldu" gibi ifadeler her ne kadar aslında mesele arzın güneşe göre hareketi ise de doğrudur. Güneş gitmiştir, arz karanlık olmuş, gece gelmiştir. "Arzın başka yüzünü tenvir ettin" mısraı da aynı şekilde Şemsi Tebrizi'nin hakikati gösteren bir rehber oluşu gittiği yer her nere ise orayı aydınlatmak da olduğu anlatılmış oluyor.

Bu beyitten sonra hem bir teselli hem bir başka hakikatin beyanı olan "Ama marifet güneşi asla batmaz

Onun şafak yeri akıllar ruhlar kalpler" mısraları geliyor. Marifet hakikati bir dereceye kadar bulmayı ifade eden terimdir. İlim sahiplerine âlim, marifet sahiplerine irfan ehli dendiği malumdur. İlim ve irfan arasındaki farka kabaca ilim, varlığın bilgisi, irfan hikmete sahip olmanın ifadesi diyebiliriz. Güneş bir başka arza giderse ne olacak? Eğer sahip olduğun ilim ise şartları kaybolduğun da o da kaybolur. Ama marifet ise o seninle beraber var olan bir bilgi türü olduğu için "Marifet güneşi asla batmaz" deniyor. Marifet güneşi, doğunun, batının, güneşin ve arzın bilgisinin hep itibari -duruma göre- olmasından marifetin ise mutlak hakikatin bir parçası olmasındandır. Çünkü marifet güneşi, arzın güneşe göre dönüşünden belirmez veya kaybolmaz. "Onun şafak yeri akıllar, ruhlar, kalplerdir"

Kalplere doğan irfan kazanılmış değil verilmiş bir bilgidir. Her ne kadar onu alabilmek için bazı şartlar gerekiyor, bazı merhalelerden geçmek şart koşuluyor, kalp ona hazırlanmadan o verilmiyor ise de sonuçta insanın irade ve çabasıyla sahip olamayacağı bir şey olduğu için verilmiştir. Bu şafağı insanın ruhu ve kalbi olan marifet güneşini sana ulaştıran rehber, onun sana verilmesine aracılık eden kâmil bir rehber ise artık gece ve gündüz iki itibari durum bilgisine ihtiyacın kalmamış demektir. Değil ışık gözlerin bile olmasa fark etmez. Sen ışığa ışık sana kavuşmuştur. "Hele o; hurşid kemal makamındaysa / Işığı gece gündüz cemalden gelen nurdur" mısralarında perde biraz daha aralanıyor. Sana rehberlik eden güneş sana ulaştırdığı ışığı "cema" sıfatından almıştır, deniyor. "Cema" sıfatı Allah'ın bütün sıfatlarının ve doksan dokuz isminin varlığa sebep olanıdır. Her varlık varlığını onun cema sıfatına borçludur. Cema sıfatı olmasaydı bu âlem, bu evren ve bu insan olmazdı. Ondandır ışık geceni ve gündüzünü aydınlatacak mutlak güneştir. Ona kavuştuğun zaman maddi güneşe ve hayatını borçlu olduğunu zannettiğin diğer maddi şeylere ihtiyacın bitecektir. Cema sıfatından gelen ışığı bulunca her güzeli o mutlak güzelin bir tecellisi olarak görmeyi başaracaksın. Ne gözünde ne ruhunda hiçbir karanlık kalmayacak.

"Güneşin doğduğu yere gel İskender isen / Sonra ele geçir fethet nereyi istersen" mısralarında geçen "İskender olmak" fütuhatlar yapan, çok uzak ülkeleri fetheden güçlü komutan anlamları yüklenen bir mecazdır. Tarihte bu isimle yaşadığı bilinen ve bu özelliklere sahip gerçek kişiler vardır. Bunlardan biri Makedonyalı

İskender diğeri Yemenli İskender'dir. Ayrıca Kuran-ı Kerim'de nereli olduğu sarıh zikredilmeyen "Zülkarneyn" isimli bir komutanın kıssası olduğu malumdur. Zülkarneyn kelime olarak "iki boynuzu olan" demektir. İki boynuz, başında gücü simgeleyen iki boynuzlu miğfer taşımayı ifade ediyor olabilir. Fakat müfessirlerin çoğu bilinen miğfer veya benzeri somut bir varlığa işaret etmediği "son derece güçlü" anlamına mecaz olduğunu beyan ederler. Hatta işari tefsir sahipleri "zahir" ve "batın" gibi iki büyük gücü kendinde toplamış bir komutandan bahsedildiğini, iki boynuzun hem zahir hem batına hâkim oluşu simgelediğini söylemişlerdir. Hangisi olursa olsun bütün İskenderlerin; ordusunu hep doğruya doğru sevk ederek önlerine çıkan bütün ülkeleri fethettiği, neredeyse dünyanın tamamına yakın bölümünü egemenliği altına aldığını biliyoruz. İşte bu yüzden "İskender olmak" ülkeler fetheden son derecede güçlü bir komutan olmayı ifade eder. "Güneşin doğduğu yere gel İskender isen /Sonra ele geçir fethet nereyi istersen" mısrasında üç temel vurgu vardır:

Birincisi İskender olmaktır. Bu kişiye hakikat karşısında gerekli olan güçlü olmayı, cesur olmayı, çaba ve gayret içinde olmayı, kararlı olmayı, özgüven içinde olmayı, her insanın kendi ülkesinin sultanı olmasını tavsiye etmektedir.

İkincisi güneşin doğduğu yere gitmesidir. Yine hakikat karşısında ne yapması gerektiğini öğütleyen anlamdır. Güçlü olmak yetmez hedefin ve amacın da olmalı. İskender olmayı başardı isen sürekli doğruya gitmek gibi bir hedef, amaç ve gayen de olmalı. Elbette sürekli doğruya gitmek tabiri bir taraftan tarihi şahsiyet olarak İskender'in yaptığı şeydir. Mecaz olarak; hakikat ülkesini fethetmek için hakikat güneşine doğru hareket halinde olmayı ifade etmektedir.

Üçüncüsü istediğin yeri fethet, ifadesidir. Bir yeri fethetmek, ele geçirmek, sahibi ve hâkimi olmak, egemenliği altına almak, bir hamlede veya tesadüfen veya kendiliğinden olmaz. Uzun zaman boyunca hazırlanmak, kuvvet toplamak, hedefe ulaştıracak planlar yapmak gibi maddi sebeplere başvurmak gerektirir. Ama hepsinden öncesi ve önceliklisi İskender olduğuna karar vermek ve hedefini belirlemendir. Bu iki şartı yerine getirirsen artık bundan sonrakiler kendiliğinden gelecek istediğin yeri fethedebileceksin demektir.

Kendini kendi hakikat ülkenin sultanı olarak ilan ettin mi? Hakikate sahip olmayı, ışığı bulmayı, karanlıkta yaşamayı reddetmeyi içinde tam, kesin ve şüphesiz olarak kararlaştırdın mı? Evet, o zaman sen bir İskendersin. "Artık nereye gidersen git orası "doğu"dur" Bu mısra ile daire tamamlanır. Varlığın bilgisi itibaridir. Doğu derken kendimize göre güneşi gördüğümüz yeri kast ediyoruz. Oysa güneş ne doğar ne batar. Dünya güneşin etrafında döner. Biz dünyanın neresinde isek güneşi gördüğümüz yere doğu deriz. Oysa hakikat bilgisi itibari değil mutlak. O duruma göre değişmez. Her yerde hakikat güneşi seninle beraber olacağı için doğu batı, karanlık ışık ayrımı kalker. Karanlıktan korkmana gerek kalmaz. Karanlığın sana kısıtlayıcı bir etkisi kalmaz O kadar ki, "Hatta "batı"n bile "doğu"ları kendine âşık eder"

Elbette bu söylendiği kadar kolay değildir. Çünkü seni hakikatin mutlak ışığına gitmeni engelleyen karanlık tarafın, yarasa duyguların önünde engeldir. Yaraların ışıktan rahatsız olduğunu, onların ancak karanlıkta görebildiğini biliyorsun. Şehvet, kin, öfke, haset, nemime, mevki ve makam tutkusu gibi içinde taşıdığın duyguların yarasa duygularındır. Ve "Yarasa duyguların seni batıya çeker" batının karanlığına çeker. İskender olabilmek için önce onlarla savaşman, önce onları egemenliğin altına alman gerekir. Bunun yolu ise tıpkı onlar gibi içinde mevcut ışıltılı, parlak, inciler gibi değerli duygularını güçlendirmektir. Çünkü "İnci saçan duyguların ise doğruya doğrudur yönü."

M. Sait Karaçorlu

Fil Yutan Yılan

Bir uçak çöle mecburi iniş yapmak zorunda kalmıştır, pilot tek başınadır. Arızayı giderecek çareler peşindeyken yanbaşında prens kıyafetli küçük bir çocuk belirir ve bir koyun resmi çizmesini ister.

Bu istek onu kendi çocukluğuna götürür. Altı yaşlarındayken okuduğu, avını bütünüyle yutan dev boa yılanları hakkındaki bir yazıdan etkilenerek bir resim yapmıştır: Fil yutmuş bir yılan resmi. Büyüklerin, -bir de içini gösteren versiyonunu yapmasına rağmen- bir türlü doğru anlayamaması üzerine resim yapmaktan vazgeçmiştir. Çocuğun ısrarlarına dayanamaz "koyun resmi yapamam ama, sana bildiğim tek resmi yapayım" diyerek aynı resmi yapar. O güne kadar hep "şapka" olarak algılanan resmi çocuğun doğru anlamasından etkilenerek ve gene çocuğun ısrarlarıyla koyun resmi yapmaya çalışır. Üstüste denemeleri başarısız olur ve sonunda içinde koyun olduğu varsayılan bir kutu resmiyle çocuğun sızlanmaları sona erer.

Hikâyeyi anlatan yazar Antoine de Saint-Exupéry (Antuvan Dö Sen t-Ekzüperi), hikâyenin adı "Küçük Prens" (Le Petit Prince).

Bir dünya savaşının külleri içinde yetişmiş, ikincisini bütün dehşetiyle yaşamış biri bu yazar. 12 yaşlarındayken evlerinin yakınındaki bir havaalanına gizlice girer, uçakları seyredirmiş. Uçma tutkusu daha o zaman kanına işlemiş. Önce sivil havacılık alanında çalışmış; Afrika'da ve Güney Amerika'da posta pilotu olarak, ülkesi işgal tehdidiyle karşılaşınca savaş pilotu olarak görev almış. Üzerinden geçmediği kara parçası kalmadı denebilecek kadar çok uçmuş.

Onun zamanında uçaklar henüz gelişme safhasındadır ve kaza ihtimali çok yüksektir. Savaşta ise göreve çıkan üç uçaktan ikisinin geri dönmesi büyük şans kabul edilmektedir. Kısacası hızlı yaşamış, genç ölmüş, ama yakışsız da olsa bir mezarı olmamış. 1900 yılında başlayan hayatı 1944'de bir keşif uçuşunda noktalanmış; denize çakılan uçağının enkazı 60 yıl sonra bulunmuş. Ama onun hayatı bir maceraperest hayatı değil; nafakası için de, yurt savunması için de sevdiği işi yapma imkânı bulmuş, hepsi bu.



Savaşlar onun gibi ne canları erkenden alıp götürmüştür, kim bilir. Onu bu gün anıyor olmamızın sebebi pilotluğu, hızlı hayatı ve genç ölümü değil elbette. O bir yazar, hem de iyi bir yazar. Pilot (L'aviateur - 1926), Güney Postası (Courrier Sud - 1929), Gece Uçuşu (Vol de Nuit - 1931; Femina Ödülü), Pilot de Guerre (Savaş Pilotu - 1942) gibi hikâyeleri, hatıralarının etrafında örülü, röportaj denebilecek kadar hızlı ve akıcı hikâyeler.

Akdemi Büyük Ödülünü kazanan İnsanların Dünyası (Terre des hommes - 1939), Bir Rehineye Mektup (Lettre à Un Otage-1943) ve ölümünden sonra yayınlanan bitmemiş eseri Kale (Citadelle-1948) gibi kitapları da düşünce ağırlıklı eserlerdir.

Ama onu bize kadar getiren Küçük Prens olmasaydı muhtemelen bu kitaplardan da haberimiz olmayacaktı. Çevrilmediği dil, girmediği ülke kalmayan bu küçük kitap bir klasik ve hâlâ en çok okunan kitaplar arasında. Başka bir maksatla değilse bile, başarısının sebeplerini anlamak için okunmaya değer.

Şöyle bir göz atmakla herhangi bir metnin künhüne vakıf oluverme maharetine sahip olanlara "Küçük Prens" çocuk kitabı, hattâ masal kitabı gibi görünebilir. Tamamını okuyanlara da bu kanaat yanlış görünmeyebilir. Baş kişi bir çocuktur; olaylar onun gözüyle görülmekte, onun anlayışıyla anlaşılmakta, onun diliyle anlatılmaktadır. Ortaya çıktığı andan itibaren olanlar da, onun hakkında bildiğimiz her şey de ancak çocukların inanabileceği kadar gerçektir.

Yazar bu inanılmaz hikâyeyi anlatmakla, yazmakla kalmamış, bir de resimlemiştir. Bir çocuğun elinden çıkmış izlenimi veren bu suluboya resimler de bunun bir çocuk kitabı olduğu kanaatini kuvvetlendirir. Eğitimle görevli resmi devlet kurumlarının okunacak kitaplar listesinde hemen daima yer alması da bu konuda oluşabilecek şüpheleri siler süpürür.

İthaf yazısında da yazar, kitabın çocuklara mı büyüklere mi hitabettiği konusunda da bir soru işareti atmaktadır okuyucunun önüne. Baştan böyle bir sınıflandırmanın etkisinde kalmış olsun olmasın, ciddi okuyucu önce hikâyenin sürükleyiciliğinden etkilenecek; bunun pek de öyle çocuk işi bir kitap olmadığını fark etmesi de fazla uzun sürmeyecektir.

Her şeyden evvel hikâyenin başlangıcında bir yaşanmışlık vardır. Yazar defalarca uçak kazası geçirmiş, defalarca düşmüş, çakılmıştır. Aralık 1935'de çıktığı bir Paris - Saygon seferinde Libya çölüne düşmüş, günler sonra, susuzluk ve yorgunluktan ölmek, en azından ümidini yitirmek üzereyken bedeviler tarafından kurtarılmıştır.

İkincisi ve daha önemlisi, herkesin çocukluk hatıralarından bir şeyler bulabileceği bir hikâyedir anlatılan. Belki istisnaları olabilir ama, çocukluğunu kim özlemez ki? Ve tabii en önemlisi, hikâye ve ifade şekli ne kadar çocukça görünse de aslında bütünüyle insanları, insanlığı, insanca düşünüp insanca yaşamayı anlatmaktadır.

Küçük Prens kendinden bahsetmeyi pek sevmez; kimliği, nerden, nasıl geldiği, bu çölün ortasında, bu hiç de uzaklardan gelmiş, yorulmuş, acıkmış, susamış gibi görünmeyen haliyle ne yaptığı, ne yapmaya çalıştığı gibi soruları sanki duymamaktır. Yazar başlangıçta böyle çok sorular sormuş, sonunda vazgeçmiştir; onun hakkında bize aktardıkları genellikle tahminlerden ibarettir.

Böyle gökten düşer gibi belirivermesinin tek sebebi olabilir, gerçekten gökten, yani uzaydan gelmiştir. Yaşadığı yerin küçüklüğünden söz etmektedir; demek ki bir gezegenden değil, ancak şu asteroid denilen mini gezegenlerden birinden gelmiş olabilir. Bu asteroid de olsa olsa şu gökbilimcinin bulduğu, şu şekilde isimlendirdiği, daha doğrusu kodladığı şu asteroid olabilir.

Küçük Prens'in bir özelliği de herkesle, hatta her şeyle konuşabilmesi, iletişim kurabilmesidir. Meselâ bahçesinde açan bir çiçek güzelliğiyle onu çok etkilemiştir. Daha açılmadan görülmedik bir çiçek olduğu belli olmuş, açınca da etrafını hayran bırakmıştır. Ne var ki bu fiziksel güzelliğin arka yüzü hiç de güzel değildir. Güzelliğine öylesine mağrur, öylesine kibirlidir ki herkesin kendisine kul köle olmasını beklemektedir. Sonunda Küçük Prens usanmış ve bu kendini beğenmiş katlanmaktansa yurdunu terk etmeye karar vermiştir. Çiçek onun gideceğini anlayınca yaptıklarına pişman olur ama artık iş işten geçmiştir.

Çölde bir tilkiyle karşılaşmıştır Küçük Prens. Daha önce tilki görmemiştir ama onunla sıcak bir ilişki kurması fazla uzun sürmez. Beraber oynama

teklifine tilki, evcil bir hayvan olmadığı için olumsuz cevap verince Küçük Prens "evcil" kelimesinin anlamını öğrenmek ister.

- "Sen kimsin? Çok güzel görünüyorsun."

- "Ben bir tilkiyim."

- "Gel, birlikte oynayalım. Öyle mutsuzum ki" dedi küçük prens.

- "Seninle oynayamam" dedi tilki, "ben evcil bir hayvan değilim."

- "Buna çok üzüldüm" dedi küçük prens. Ama biraz düşündükten sonra:

- "Evcil ne demek?" diye sordu.

- "Anladığım kadarıyla burada yaşamıyorsun" dedi tilki, "kimi arıyorsun?"

- "İnsanları arıyorum," dedi küçük prens, "peki ama 'evcil' ne demek?"

- "İnsanlar," dedi tilki, "tüfeklerle dolaşırlar ve avlanırlar. Tam birer baş belasıdır hepsi de. Bir de tavuk yetiştirirler. Bütün işleri budur. Sen de mi tavuk arıyorsun?"

- "Hayır, ben arkadaş arıyorum. Ama 'evcil' ne demek?"

- "Bu pek sık unutulmuş bir şeydir. 'Bağ kurmak' anlamına gelir."

- "Bağ kurmak mı?"

- "Evet. Meselâ, sen benim için sadece küçük bir çocuksun. Diğer küçük çocuklardan hiçbir farkın yok benim için. Sana ihtiyacım da yok. Aynı şekilde, ben de senin için dünyadaki yüz binlerce tilkiden biriyim sadece. Bana ihtiyaç duymuyorsun. Ama beni evcilleştirirsen eğer, birbirimize ihtiyacımız olacak Sen benim için tek ve eşsiz olacaksın, ben de senin için."

- "Anlamaya başlıyorum" dedi küçük prens. "Bir çiçek var. Sanırım o beni evcilleştirdi."

...

Tilki kendini anlatmaya devam etti:

- "Hayatım çok tekdüzedir benim. Ben tavukları avlarım, avcılar da beni. Bütün tavuklar birbirine benzer. Bütün insanlar da öyle. Bu yüzden biraz sıkılıyorum. Ama beni evcilleştirirsen hayatıma bir

güneş doğmuş olacak. Senin ayak seslerin benim için diğerlerinden farklı olacak. Ayak sesi duyduğum zaman hemen saklanırım. Ama seninkiler, bir müzik sesi gibi beni gizlendiğim yerden çıkaracaklar. Şu ekin tarlalarını görüyor musun? Ben ekmek yemem, buğday benim işime yaramaz. Bu yüzden de bu tarlalar bana bir şey söylemezler. Buna üzülüyorum. Ama sen beni evcilleştirseydin, bu harika olurdu. Altın renkli saçların var senin. Ben de altın renkli başakları görünce seni hatırlardım. Ve rüzgarda çıkardıkları sesi severdim.

Sustu tilki ve uzun bir süre küçük prensi izledi.

- "Senden rica ediyorum. Lütfen beni evcilleştir!" dedi.

- "Elbette" dedi küçük prens. "Ama pek fazla vaktim yok. Yeni arkadaşlar edinmem ve birçok şeyi anlayabilmem gerekiyor."

- "Sadece evcilleştirdiğin kişiyi anlayabilirsin" dedi tilki. "İnsanlarinsa hiçbir şeyi anlayacak vakitleri yoktur. Her şeyi çarşıdan hazır alırlar. Ve arkadaşlar çarşılarda satılmadığı için de, hiç arkadaşları olmaz. Eğer bir arkadaşın olsun istiyorsan, evcilleştir beni!"

Küçük Prens tilkiyi evcilleştirebildi mi, tilkinin ona verdiği hediye neydi? Küçük Prens kendi asteroidinden dünyaya gelinceye kadar nerelere uğradı, kimlerle karşılaştı, onlarla neler konuştu? Baobab ağaçlarından, onların büyüüp gelişmesinden niye korkuyordu ve bu tehlikeye karşı nasıl bir tedbir düşündü? Acaba bu ağaçlar gerçek hayatta neyi temsil ediyor, yazar bunlarla bize ne anlatmak istiyordu; bunlarla ve diğer simgelerle? Acaba yalnız çocukların değil, herkesin mi içinde kendi eliyle kurduğu, küçük ama kendine ait, kendine mahsus bir dünyası var? Halbuki yalnız başına yemek yiyen birinin görüntüsü ne kadar hüznü vericidir!

Okuyun, okuyun; zaten kısacık bir kitap, korkmayın, sıkılmazsınız. Ama sindire sindire okuyun. Okuduğundan tad almak gibi modası geçmiş bir huyunuz varsa hele, mutlaka okuyun. Bırakın Küçük Prens sizi de evcilleştirsin.



Gemi İstanbul'dan ayrıldığında içindeki küçük çocuk korku, endişe, hüznün içinde suskundur. Annesi babası ölmüş, kimsesiz kalmış, mahalleli Beyrut'ta ki akrabalarının yanına gönderecek kadar bir iyilik yapabilmiştir. Çocuk dilini bilmediği, kimseyi tanımadığı bir Arap köyünde yapayalnız sessiz yaşamaya çalışır. Çevresiyle arasına kalın bir duvar örer. Kimseyle konuşmaz, dillerini öğrenmez, kendi içine saklanır. Günler, haftalar, aylar böyle geçer. Etrafındakiler bu garip çocuğun aynı zamanda bilemedikleri bir konuşma arızası olduğuna hükmeder kendi haline terk ederler. Bir gün, evin geniş avlusuna bir eskici gelir. Bütün ayakkabıları toplar adamın etrafına yığırlar. Eskici ağzına bir avuç çivi doldurup, demir örsünün üzerine yerleştirdiği eski ayakkabıları, ağzından çıkardığı çivileri çakarak tamir etmeye başlar. Çocuk önceleri müthiş bir merak sonra hayranlıkla seyretmeye dalar. Bir ara kendini kaybeder. Aylardır tek kelime çıkmamış ağzından "o çiviler ağzına batmaz mı senin?" cümlesi dökülür. Eskici şaşkınlıkla döner, "Türk müsün sen?" der. Birden dünya değişir. Aylardır hiç konuşmamış çocuk, çılgınca konuşmaya başlar. Aralıksız durmadan konuşur. Konuşur. Konuşur. Eskici işi ne kadar ağırdan alırsa alsın vakit akşama yaklaşmış gitme vakti gelmiştir. Çocuk toparlanmaya başlayan eskiciye "gidiyor musun? Gitme"

der ve ağlamaya başlar.

Bu hikâyeyi okumuşsanız, hele 1955 – 1965 yılları arasında ilkokul okuma kitabında okuma parçası olarak okumuşsanız içinize camilerin, çeşmelerin kemerlerindeki taşa kazınmış kitabeler gibi bir yalnızlık kitabesi kazınmıştır. Silinmeyecek bir iz, hiç solmayacak bir yazı olarak yaşadığınız müddetçe bu kitabeyi içinizde taşırsınız.

Ne zaman korkunç kalabalıklar içinde yapayalnız, kimsesiz, çaresiz kalırsanız kendinizi o çocukla özdeşleştirirsiniz.

Ne zaman hayatın bir lütfü, ihsanı, ikramı olarak karşınıza konuşabileceğiniz bir dost çıkarsa büyük evin avlusuna kaderin atıverdiği eskiciyle karşılaşmış gibi olursunuz.

Ne zaman dost diyip dört elle sarıldığınız, aralıksız durmadan konuşarak kendinizi var ettiğiniz sizi bir yerinizden kırsarsa o çocuk gibi "gidiyor musun? Gitme" der, ağlamaya başlarsınız.

Ne zaman, "bize edebiyat da sanat da batıdan gelmiştir, Türkçe zaten bir edebiyat dili değildir" diyen bir öküz çıkarsa yolunuza "Keşke Refik Halit okumuş olsaydı" dersiniz.

Ne zaman "okuma alışkanlığı" üzerine akademik, filozofik, ekonomik laflar eden birileriyle karşılaşırsanız "keşke ilkokul okuma kitaplarındaki okuma parçalarını seçen komisyona atanmanın kıstası, iktidara yakınlık şartını taşımak olmasaydı" dersiniz.

Her ne kadar Refik Halit denince akla ilk gelen Eskici ise de aslında onun Türkçeyi kullanmakta ki olağanın çok üstündeki kudreti, "Sürgün" de, "Dişi Örumcek" de, "Memleket Hikâyeleri"nde, "Gurbet Hikâyeleri"nde, "Kadınlar Tekkesi"nde, "Karlı Dağdaki Ateş" de, "Minelbâb İlelmihrâb" da, "Sakın Aldanma İnanma Kanma" da kendini yine gösterir. Hatta 1940 sonrası yazdığı ve geçimini temin edebilmek maksadından başka düşüncesi olmayan, "Yezit'in Kızı", "Çete", "Anahtar", "Bu Bizim Hayatımız", "Nilgün", "Türk Prensesi Nilgün", "Mapa Melikesi Nilgün", "Nilgün'ün Sonu", "Yer Altında Dünya Var", "Bugünün Saraylısı", "2000 Yılı'nın Sevgilisi", "İki Cisimli Kadın", "Dört Yapraklı Yonca", "Sonuncu Kadeh", "Yerini Seven Fidan" gibi ucuz romanlarında aynı kudret ayan beyan vardır. Ne yazık ki ona "Romancı" unvanını kazandıran şeyler de bunlardır.

Sözün burasında 1940 öncesi ve sonrasının ayırımına girmek sözü "Türkçeyi kullanmakta ki kudret"ten tarihi malumata taşıyacağı için içtinap edilmek durumundadır. Ancak bir yazı hakkındaki yazıda "çağına

tanıklık etmek" basmakalıp ifadesinin ne kadar itici olduğunu unutmadan Refik Halit'in bir dönemi doğru anlayabilmek için gerekli işaret taşlarından biri olduğundan asla sarfı nazar edilmemesi gerekiyor.

Bu dönem 1876 sonrasındır. Tıpkı Mehmet Akif, Tevfik Fikret, Süleyman Nazif, Rıza Tevfik ve diğerleri gibi Refik Halit'i de tanımak geçmiş kültür kodlarımızla temas etmek imkânı verecek olan dönemdir.

Refik Halit'in 1888 de İstanbul'da başlayıp 1965'e kadar devam eden 77 yıllık hayatı tıpkı içinde yaşadığı dönem gibi çalkantılar, inişler çıkışlar, ikbal ve idbar arasında sallanan bir sarkaçtır. O dönem; tarihin sakin akşının alt üst olduğu, gece yarısı aniden şehri vuran şiddetli bir depremin paniği, dehşeti, yıkımının yaşandığı dönemdir. Gazeteciliği, yazarlığı, İngilizlerin İstanbul'u işgali, Yanlış zamanda yanlış yerde bulunuşu, politikaya bulaşmasının yazarlığına vurduğu darbe, posta telgraf genel müdürü iken devletin işgal güçlerince kontrol ediliyor olması tam da o zamanda Anadolu'da başlayan Kuva-yı Milliye ve o kadroyla yollarının çatışması. İngilizlerin hem İzmir'e çıkardıkları Yunanlıları hem emirlerinde çalıştırdıkları Türkleri ortada bırakıp çekilmeleri, yeni kurulan devletin eskiyle hesaplaşması, muhalif olanların bazılarının yüz elli kişilik bir liste ile sürgüne gönderilmesi gibi hadisatın hep içindedir. Sürgünde yaşadığı yıllar, Beyrut'ta bir gazete çıkardığı bu gazete ile Hatay'ın Anayurda ilhaki konusunda çaba harcadığı, bu çabayı Mustafa Kemal'in –yüz ellilikler listesinde olmasına rağmen- desteği ile sürdürdüğü pek bilinmeyen yönlerindedir.

Keşke biyografi alanında sadre şifa verecek tetebbu olsa. "Ne yazsam" diye kıvranıp duran taife bu boşlukları görüyor olsa. Doldurmak için bir çaba ve gayret içinde olsa.

Refik Halit'in tıpkı üzerindeki köpüğün görünüp alttaki muhtevanın dikkati çekmeyen hayat hikâyesi gibi bir eseri var elimizde. "İstanbul'un İç Yüzü"

Kapağında "Arkadaşım Abdülhak Şinasi'ye" ithafı var. "İstanbul, Kütüphane-i Hilmi, Babıâli Caddesi, Orhaniye Matbaası, 1336" diye künyesi yazılmış. 243 sayfa. Anlaşıldığı üzere eski harflerle ilk basımı.

"İstanbul'un İç Yüzü" Refik Halit'in diğer eserlerinden "Ekmek Elden Su Gölden", "Aydın On Dördü", "Yüzen Bahçe", "Ago Paşa'nın Hatıratı",

"Guguklu Saat", "Üç Nesil Üç Hayat", "Tanrı'ya Şikâyet", "Tanıdıklarım" tarzında yazılmış. Bunlardan özellikle "Tanıdıklarım", "Ago paşanın Hatıratı", "Üç Nesil Üç Hayat" birbirini tamamlayan eserler. Belki hepsi birden toplansa, derlense, düzenlense, "Bir Devrin Eşhası Garibes" adı altında tek kitap haline getirilse çok uygun olur.

Neden?

Çünkü konuları aynı. Yazılış tarihleri birbirine yakın. Üslup ve biçim olarak birbirlerinden farkı yok. Bilinen anlamda roman demek mümkün değil. Hepsinde muhtelif karakterler tarif ve tasvir ediliyor. Kitaplar; bu karakterlerin arasında organik bağlar, zaman ve mekân birliği, çatışma veya çözüm gibi belirlenmiş kurallara uyulmadan kaleme alınmış.

"İstanbul'un İç Yüzü", mesleği ve meşrebi pek belli olmayan İsmet Hanım'ın ağzından anlatılan şehrin türedi görgüsüz yeni zenginlerinin küçük hikâyelerinden ibaret.

Sultan Abdülaziz döneminde –ki 1870 yıllarına tekabül etmektedir- nazırlardan Fikri Paşa'nın konağında besleme, çamaşırcı, uşak, sazende gibi sebeplerle yolları kesişen alt tabaka ile Fikri Paşa'nın karısı, kızları, damadı, akrabası gibi üst tabaka çok kısa bir zaman sonra durumları tamamen değişmiş olarak tekrar birbirlerine tesadüf ederler. Otuz yıl geçmiştir. Meşrutiyet ilan edilmiş devri hürriyet başlamıştır. Devlet Balkan savaşına girmiştir. Açlık, fakirlik, çöküntü yıllarıdır. Dünün sümüklü besleme çocukları bugünün savaş zenginlerine dönüşmüştür.

Fakat yazar bu olayların hiçbirinin detayına girmez. Bu olaylardan neredeyse hiç bahsetmez.

Ama bütün bunlar onun karakter tahlillerini okuduğumuz satırların arasında gizlidir.

Mesela; "Jandarma zabitiymiş. Bıyıkları dikken şimdi kırptırmış. En hafif sözü: "şimdi kafanı, gözünü yararım." En ehven azarı: "Yakalayınca ipe çekerim." En tatlı iltifatı: "Behey katır!" Varsa hürriyet, yoksa hürriyet, hürriyet derken "r" harfini elli kere çarpıyor, öttürüyor; içip, içip dövüp, sövüp "yaşasın hürriyet!" diye narayı bastımı camlar sarsılıyor. Cemiyette baş aza, başkahraman, baş fedai; göğsünde yaver kordonlar." Satırlarını okurken anlatılan o jandarma zabitinden daha çok toplumun alt üst olan değer yargılarını, dağlarda çetecilerle savaşırken davranış

olarak çeteciye dönüşmüş insanların şehir hayatına o davranışlarını taşıması canlanır gözlerinizde.

Ayrıca; meşrutiyetin ilanından sonra siyasetin insan karakteri üzerinde yol açtığı değişimi bu satırlardan takip edebilirsiniz.

“Eski devrin o yegâne güzelliği bu pespaye gönüllü adamların elinde mahvolup gitmişti” der yazar fırsatını bulup ve şöyle devam eder. “Evet, işte yeni devir simaları hep böyle şansız, bayağı zevk vermez, kaba adamlardan ibaretti.”

Yeni devrin insanları yazarın usta kaleminden birkaç fırça darbesiyle ortaya çıkarılıp nevi şahsına münhasır simaların bariz vasıflarını gözler önüne serilmesi gibi resmedilir.

Mesela; “Safvet Bey. Nezaretlerden birinde müsteşardır. Yüz lira aylık alır ve bunu aldığı gibi, ne yarını, ne ihtiyarlığını, ne de çocuklarını düşünmeden sarf eder. Saza, söze meraklıdır, evinde her gece fasıl vardır, zamanın en namdar, en rağbet edilen, hanende ve sazandeleri evine toplar, âlem yapar.”

Mesela; “Ziya Bey. Gençliğinde malumatlı, dertli, işgüzar bir adammış, ecnebi lisanlarını öğrenmiş, Londra’yı, Paris’i görmüş, Frenklerle hayli düşüp kalkmış, sonra padişahın nasılsa teveccühünü kaybederek faaliyetten çekilmiş, Şurayı Devlete aza olmuş. Edebiyata meraklı, Efkârı Cedide’ye perestîşkar elli beşlik bir zat. Babadan kalma bir konağın dadılı, halayıklı, hizmetçili, uşaklı muhitinde yetişmiş.”

Mesela: “Şişman Rıza Efendi, boğazına düşkün bir kadı. Yeme, içmeden başka hiçbir şey düşünmez, ne söz ne saz. Ne debdebeye kulak verir ne rütbe ve mansıba. O yesin, içsin de ister arkasında samur kürk bulunsun, ister pösteği. İster mesirede otursun, ister mahzende. İster ahbablarıyla, ister düşmanlarıyla.”

Mesela; “Bir baba ve bir oğul. Sarayın en girgin, İstanbul’un en gizli hafiyelerinden biri, Ahmet Bey, Settar Efendi zade. Ailesi cihetinden çok mutebermiş, çok asil imiş. Bütün halk babasını, dedesini, ecdadını hatırlayarak, hanedanlıklarını yâd ederek, memlekete olan hizmetlerini sayıp dökerek bu adi, erzel evlada lanet okur, “geberip gitse de familyanın namusu kurtulsa!” dermiş.”

Mesela; “İhya Efendi zade Nazmi Bey, Babiâli’de kalem müdürü. Kâtip hoş sohbet bir zat; fakat aksi huyları, fena itiyatları var; kavgadan haz eder, daha doğrusu kavgasız yaşayamaz.”

Refik Halit, İstanbul’un İç Yüzü’nü Fikri Paşanın konağındaki eski günlerin hatıralarının canlanması ile bezer. Medet Hanım, Şayan, Paşanın Akait hocası Adbusselam Efendi, damat beyin doktoru Nesim Bey, İhsan Bey’in dalkavuşu Mihriban, Velit Beyin jimnastik muallimi Tahir Efendi, İshak Bey, Rağibe Hanımefendi, Doktor Vasıf Hadi Bey, Mesut Efendi, Şevkidil hanım gibi eşhas her ne kadar konağın saadetli devrinin figürleri gibi görünse de kısa bir müddet sonra şehrin ahlaken ve cemiyet kurallarını birbirine bağlayan irtibat noktaları olarak çöküşün, kopuşun, çürüyüşün işaretlerini üzerlerinde taşımaktadır. Sığ, insani zaafalarını aşamamış, saplantıları kişisel davranışlarını belirleyen tiplerdir.

Konağın çamaşırcısının sümüklü oğlu Kâni bir müddet devam ettiği baytar mektebinden hemen sonra harp zengini olmuş çıkmıştır. Sokakta bulunup köpek yavrusu gibi konağın hamamında yıkanıp temizlendikten sonra dil öğretilen, konak terbiyesine rağmen şirretliğini üzerinden atamayan Şayan, Kani’yle evlendirilmiştir. Hâliyle harp zengini kocanın, görgüsüz, kürk beğenmeyen, kaba ve kavgacı karısına dönüşmüştür. Bu eski besleme ve hizmetçilerin efendileri iktidardan düşünce onlardan edindikleri bilgi ve birikimle zengin olmanın bir şekilde yolunu bulmaları için tabii sonucudur. Mesela; Kuyumcu Artin Ağayla yolu kesişen Ali Beyin, öğrendiği stokçuluk ile nasıl zengin olduğu anlatılır. Zengin olmayı Ermenilerden öğrendikleri gibi nasıl eğlenileceğini de onlardan kopya çekmeye başlarlar.

“O zamanlar zengin Ermeniler çoktu. Saraylarda müteahhitlik, nakkaşlık, kalemkârlık ederlerdi. İşte Beyoğlu’nun zevkini çıkartan onlardı, sefahati, zevki onlarda görmeliydi... Herifler araba ile Büyükdere’ye giderler; karılar koltuklarında sabaha kadar zevk ederler, çaldırırlar, söyletirler, sonra da caka satarlardı. Mesela arabacıyı çağırırlar:

-Kaç lira arabanın bedeli?

-Kırk altın ağa.

-Al, beş de cabası!

Paralar sayılır, alış veriş biterdi; derken garsonu çağırırlar:

-Bir teneke gaz getir şu arabanın üstüne dök, ver ateşe!

-Başüstüne ağa.

İtiraz, korku, müdahale, niza yok. Canım araba cayır, cayır yakılır, etrafında cümbüş edilirdi.”

Refik Halit’i tahkiyede zirveye oturtan bariz özelliği tasvir kudretidir. İstanbul’un İç Yüzü’nde bu kudreti mebzul miktarda sergilemiştir. Çizdiği karakterleri üç dört cümle ile hayal dünyasının muhayyel ortamından hemen yanı başımıza getirir, müşahhaslaştırır. Birkaç örnek verecek olursak;

1)“Aramızda yalnız iki erkek vardı. Biri hukukta mı, darülfünunda mı, bir büyük mektepte muallim imiş, ama muallime benzeyen bir cihetini ben göremedim, züppenin alası, sırtında beli kemerli dapdaracak harp modası elbise, bileğinde altın bilezikli şekilsiz, acayip bir saat; ipek görünen çorabını ta baldırına kadar gösterip öyle oturuyor.”

2)“Küçük hanımlar arasında bir “Matmazel Mari” ile bir de “Mis Nuvaret” dolaşıyordu. Biri Rum, biri Ermeni. Onlara itibar fazlaydı; İstanbul ve ada seyranlarında bu küçük milyonerlere refakat eden şu adi komşu kızları cet be cet hanedan bir büyük ecnebi ailesine mensup prensesler kadar ikram ve ihtiram görüyorlar, zavallı bizim paralı, fakat akılsız çocukları etraflarında pervane gibi...”

3)“Ah bu mis Nuvaret. Hadi o Rum kızı neyse, yine bir hoş ciheti, hiç olmazsa kanının sıcaklığı ve çehresinin sevimliliği vardı. Ya buna ne diyeyim ki ne sözü çekilir, ne yüzü. Kocaman burunlu, kocaman gözlüklü ve kocaman elli, ayaklı bir kavruk, kart kız. Malumatfuruş mu malumatfuruş? Yanlarında oturduğum on dakika...”

4)“Üç mahlûk da birbirlerinden hassas, birbirlerinden maraz. Zaten incecik filiz gibi, mağmum edalı, bedbin gönüllü, şair âşık şeyler. Ta küçük yaşlarında tanışıyorlar ve sevişiyorlar, ama her üçü de aynı şiddetle, aynı kuvvetle, birini diğerinden ayırt

etmeden seviyorlar...”

5)“Hacı İshak Efendi, müzevir İshak Efendi demekle maruf, camii imamı. Kirpiksiz mavi gözlü, lekeli çilli yüzlü, seyrek sakallı bezirgâna benzer şansız bir adam; cahil mi cahil, hastalıklı mı hastalıklı, fakat müfsit mi müfsit! Bir defa insanı diline doladı mı kurtuluşu yoktur. Seksen yere girer ve seksen yerde bahsini açıp fesat, iftira namına ne yapılmak kabilsiz yapar. Zaten muhakkak bir adamla uğraşmalı, didişmeli, onu yere serinceye kadar, bir ay...”

Kayıtlarda eserin yeni harflerle bir kere basıldığına ancak adının “İstanbul’un Bir Yüzü” şeklinde değiştirildiğine tesadüf ettik.

Neden böyle bir değişikliğe ihtiyaç duyulmuş? Tespit etmek veya bu soruya bir cevap bulmak bizim takatimizle çok zor. Ancak “İç Yüzü” ifadesinin “İstanbul’un hepsinin bu karakterle dolu olduğunu ve fakat umumun bunun farkında olmadığını, yazarın da “aslında bilmiyorsunuz ama iç yüzü budur” babından bunları kaleme aldığını anlayabiliriz. “Bir Yüzü” denildiğinde ise, İstanbul’un bunların dışında daha birçok yüzü olduğu, bu kitapta anlatılanların bunların bir tanesi olduğu anlatılmaya çalışıldığını çıkarabiliriz.

İlave olarak şunu da belirtmekte fayda var. Refik Halit, en azından kaleme aldığı şeylerde derin felsefi boyutlar, dünya görüşü çatışmaları, medeniyetler arasındaki farklılık, inanç ve kültürün günlük hayata aksedişi, devlet, hukuk sistemi, devrimler gibi meselelerle işi olmayan birisidir. Yazardır, modern hayatı tasvip eder, öyle yaşar. Yazdıkları onun gözüne takılan şeylerdir. Ama sahip olduğumuz kültürel kimliğin geçirdiği evreler hakkında önemli bir tanıktır.

Her ne kadar Türkçeyi kullanma kudreti, becerisi, ustalığı yanında diğer bütün hususlar daha az önemli ise de kimin ne kadar eski ne kadar yeni, kimin hangi kökten geldiği konusunda ciddi ipuçlarını bünyesinde taşıyan bir kitap.

Bulursanız mutlaka okumanız gereken kitapların listesinde başa yazın diyeceğiz ama bulamazsanız ki.



*Ey gönül işin ne senin yüksekte
Yoksa sen kendini uçar mı sandın
Günahlarla yüklü bu ağır gövde
Yükselip sınavdan geçer mi sandın*

*Çekmesin içine seni de niza
Getiremezsin ya âleme hiza
Getirsen de belki bir gün faraza
Biri sana bir kürk biçer mi sandın*

*Hep aynı yerde ya saman uğrusu
Herkesin dilinde kendi doğrusu
Bir gün ayrılır da yaşı kurusu
Tek doğru yüzünü açar mı sandın*

*Her telden çalarlar kalın ve ince
Her lafa girerler bitmeden cümle
Farkeder mi gerçek ile hurafe
Herkes hakikati seçer mi sandın*

*Mezihyetlerinden bahseder durur
Sanki övünmezse kabında kurur
Haddin bilmez zirvelerden dem vurur
Sen onu inciler saçar mı sandın*

*Karışma herkesin tasavvuruna
Nasılsa vazgeçmez zoru zoruna
İki kelimeyle senin uğruna
Kendi diyarından göçer mi sandın*

*Konuşmakla alim arif olunmaz
Bir yol bulunur da lafla bulunmaz
Dergâha destursuz çıkıp gelinmez
Yolu göstereni nâcâr mı sandın*

*Ey gönül yetişir artık kısa kes
Aymaza nadana tüketme nefes
Eliyle kurduğu kaleyi herkes
Kolayca terkedip kaçar mı sandın*



Dertli : Hocam, melâli anlamayan nesle âşina mısınız ?

Galesiz : Değişir !

D: Neye göre ?

G: Âşina'nın anlamına göre

D: Bu iyi

G: Niye ki ?

D: "Melâl'in anlamına göre" diyeceksin sanmıştım

G: Onu da konuşabiliriz ama, cevap melâlin değil, âşina'nın anlamına bağlı

D: Âşina'nın benim bildiğim bir tek anlamı var

G: Nedir ?

D: Bildik, tanıdık

G: Bir anlamı daha var

D: Nedir

G: Ahbab

D: Peki senin tavrın ?

G: Ne tavrı ?

D: Melâli anlamayanlara karşı

G: Âşinadan kasıt "bildik, tanıdık" ise, cevabım "çok"

D: Diğerine ise ?

G: Yâni ?

D: Yâni "melâli anlamayan dostların var mı ?" ise

G: O zaman cevabım : "olabilir"

D: O zaman melâli anlamayanlarla âşinalığın var demektir

G: Bu da olabilir

D: Yani Hâşim'e katılmıyorsun ?

G: Katılmalı mıyım ?

D: Yani Hâşim haksız mı ?

G: Hâşim haklı, haklı olmasına da ..

D: Eee ?

G: Bu hak onun zamanıyla sınırlı

D: Nasıl yâni ?

G: O zamanlar melâli anlayanlarla anlamayanlar arasında tercih yapma imkânı varmış; tabii bu tercihe göre ahbabını seçebilme imkânı da

D: Şimdi niye yok ki ?

G: Şimdi melâli anlayan yok da ondan; ne yani kimse melâli anlamıyor diye dostsuz, ahbabsız mı kalalım ?

D: Gönlüne göre dost arayan...

G: Evet, aynen öyle

D: Tamam. Böylece benim asıl merak ettiğim yere gelmiş olduk

G: Neymiş o ?

D: Hocam, melâli anlamayacak ne var ki?

G: Peki, sen anlıyor musun ?

D: Ben de anlarım, anlamak isteyen herkes de anlar diye düşünüyorum

G: Demek bu kadar basit ?

D: Değil mi ya; hem el altında hem de fazladan internette envai çeşit sözlük, bir de üstüne üstlük, mürşitlerin mürşidi google baba varken ?

G: Bu “mürşit” konusunu da konuşalım bir gün inşallah ama, şu “anlamak” meselesi daha önemli; ona yoğunlaşalım şimdi

D: “Anlamak” ?

G: Evet, melâli anlamak

D: Bunun mesele neresinde hocam, “anladım, biliyorum” dedim ya

G: Tamam işte, ben de onu söylüyorum. Yâni sence bir kelimenin anlamını sözlükten bakıp öğrenmek, anlamak mıdır ?

D: Değil midir ?

G: Elindeki kâğıtlara, notlara bakılırsa sözlükle yetinmemişsin ?

D: Hiç kuru sözlük bilgisiyle senin karşına çıkar mıyım hocam ?

G: Ne yani, şimdi benim karşıma mı çıkmış durumdasın ?

D: Yok, hocam; lâfın gelişi; “yanına gelir miyim” demek istemiştim

G: Peki öyleyse, anlat bakalım neymiş bu melâl’in anlamı ?

D: ‘Melâl’, Servetifünûn ve sonrası Türk şiirinin, öne çıkan izleklerinden biridir

G: İzlek ?

D: Bu kelimeye kızacağını biliyordum ama neyleyim ki kaynağım böyle diyor

G: Böyle bir kelimeyi kullanan kaynağa nasıl güvenebilirsin ki ?

D: Güvendiğimden değil hocam, sadece senin görüşünü almak için

G: Peki “izlek” ne demekmiş ?

D: Aslında “keçi yolu, patika” demekmiş ama bir fikri anlatıyorsa tutulan, izlenen yol anlamına geliyormuş.

G: Vay canına !

D: Neye hayret ettin hocam ?

G: Fikir hayatımızın niye bu kadar kör kötürüm yerlerde süründüğünü anladım Dertli !

D: Ne alâka ?

G: Öyle değil mi ya; baksana hep keçi yollarından gidiyormuş; keçi yolundan giden de ancak bir keçi kadar fikir üretebilir; değil mi?

D: Keçi’nin fikri ne ola ki ?

G: Bir tutam ot için uçuruma uçmak olabilir meselâ

D: Yok hocam, burada tutulan, izlenen yoldan kasıt başka

G: Nedir peki ?

D: Tema

G: Peki, sonra ?

D: ‘Melâl’, Baudelaire’in şiirlerinde sıklıkla kullandığı ‘spleen’ kelimesine karşılık olarak bulunmuştur

G: İşte bu güzel

D: Güzel olan ne ?

G: “Kullanılmıştır” desen anlardım da “bulunmuştur” deyince güzellik kapladı ortalığı. Yâni o zamana kadar yok muymuş bu kelime ?

D: Ben pek de öyle anlamadım

G: Nasıl anladın peki ?

D: Baudelaire’in şiirlerinde sıklıkla kullandığı ‘spleen’ kelimesine en uygun karşılık olarak “melâl” bulunmuştur

G: O zaman öyle deseydin ya

D: Ben demiyorum ki, kaynağım öyle diyor

G: Başka neler diyor senin şu kaynağın ?

D: Bu kelimenin bu güne kadar bir çözümlenmesi yapılmamış

G: Bak sen ! Bari kendi yapaydı o kaynak bu çözümlenmeyi

D: Yapmış, yapmış

G: Oh ne güzel, hadi anlat da biz de öğrenelim

D: Elem Çiçeklerinin ilk tercümelerinde “spleen” kelimesine “melâl” diye tercüme edilmiş

G: Eeee ?

D: Kaynağım, içinde “melâl” geçen dört şiir bulabilmiş

G: Vah vah; ne kadar yazık !

D: Neye yazık ?

G: Kaynağının kaynakları pek sınırlıymış anlaşılın; sonra ?

D: Sanmıyorum Hocam, spleen’in anlamı için Şemsettin Sami’nin Kamus-u Fransevî’sine bile bakmış

G: Aferin ona, demek ki sözlük bakımından zenginmiş; dört örnek demiştin ?

D: Bu örneklerin dördünde de “melâl” kelimesi farklı anlamlarda kullanılmış

G: İşte bu ilgi çekici; neymiş bu farklar ?

D: Meselâ Tefik Fikret : “Hayata neşe güneştir / Melâl içinde beşer / Çürür bizim gibi” diyerek melâl’i keder anlamında kullanmış.

G: Sonra ?

D: Yahya Kemal “Kalbimde vardı Byron’u bedbaht eden melâl” demiş ki, bu “romantik acı” demekmiş. Haşim ise malûm mısraında tam olarak “spleen”i kastediyormuş.

G: Dördüncüsü ?

D: Çok sevilen bir devlet büyüğünün vefatı üzerine yazılmış bir şiirde geçiyormuş ve “büyük acı” anlamına geliyormuş

G: Peki, bu yorumların dayanakları da var mı bari ?

D: Dayanak mayanak yok hocam, uzman görüşü sadece

G: Yani nişangâhsız hedefsiz kuru sıkı ?

D: Öyle değilse bile “şu sebeple” demiyor, “böyledir” diyor

G: Seninkisi kaynak değil de bir tür kaymak gibi görünüyor

D: Ne alâka ?

G: Yâni “yersen”, “yeme de yanında yat...” gibilerden

D: Kaynağıma dil uzatma hocam; o bir otorite

G: Sen hele bir çözümlenmeyi söyle de

D: Söyledim ya

G: Çözümleme bu mu yani ? Dört şiirde dört ayrı anlam, öyle mi?

D: Doğru anladıysam öyle

G: Ama bunlar melâl kelimesinin anlam farkları değil ki

D: Ya ne peki ?

G: Eğer bir fark varsa melâlin sebepleridir gözlenen

D: Bu kadar mı ?

G: Bir de senin kaynağın öne sürdüğü enfüsi yorumlar. Nerden çıkarıyor ki şairin neyi kastettiğini ? Gidip sormuş mu ?

D: Baudelaire’i tercüme edenlerin ve çeşitli sözlüklerin “spleen” kelimesine verdikleri karşılıkları da karşılaştırıyor

G: Eee, bundan ne sonuç çıkarıyor ?

D: Sonuç şu : bir karşılık bulamamış melâl’e

G: Bu kadar özümleme, çözümleme hep bunun için, melâl’e karşılık bulmak için miymiş ?

D: Sanırım öyle

G: Hem de “spleen” ile eşleştirdikten sonra ?

D: Evet

G: Doğrusu hayret bir iş !

D: Niye ki ?

G: “Tema”, bilgisayarda çok kullanılan bir terim değil mi ?

D: Evet hocam, cep telefonlarında da var artık

G: Demek ki “tema” nın anlamını bilen “izlek” i bilenlerden çok fazla

D: Kat be kat diyebiliriz

G: Şimdi bilgisayar ve cep telefonu yazılımlarını üretenlere, “bundan böyle tema demiyecsiniz, izlek diyeceksiniz” diyebilir miyiz?

D: Desek ne yazar ki, onlar tüketicinin anlayışını bizlerden çok iyi bilip kullanıyorlar

G: Demek ki devlet destekli dil diktatörlüğü ekonomik sınırları aşamıyor

D: Aynen öyle hocam

G: İşte benim hayretim bunun için; hem çoğunluğun bilip kullandığı “tema” kelimesi varken, sözlüğe bakmadan anlaşılması neredeyse imkânsız “izlek” gibi ucube bir kelimeyi böyle uluorta

kullanacak kadar ilerici öncülüğü taslayacaksın, hem de dilde bin yıllardır var olan bir kelimeye bir karşılık bulamayacaksın; olacak iş mi bu ?

D: Ne bulabilirdi meselâ ?

G: Meselâ “üzüntü”den “üzleç” veya “üzünç”; veya “sıkıntıdan” “sıklaç” veya “sıkınç” ...

D: Hocam, “çok oturgaçlı götürgeç” gibi oldu bu !

G: “İzlek” in bundan ne farkı var ki?

D: Hiç değilse tek kelime

G: Ne yani, biz uydurunca mizah da, siz uydurunca bilim mi oluyor ?

D: Yanlış anlama hocam, savunmuyorum; güzel bir kelimenin güzel bir mısra içinde kullanılmasını konu alıp inceleyen bir makale görünce hoşuma geldi ve seninle paylaşmak istedim

G: Sağolasın, ama demek ki kaynakları değerli kılan konuları değilmiş

D: Bunu anladım ama, bilmeden ne yapabilirim ki ?

G: Böyle ipe sapa gelmez kaynaklardan uzak durmakla işe başlayabilirsin meselâ

D: Duramam hocam

G: O da niye

D: Okuduğum günlük gazetede de ondan

G: O zaman yazardan uzak dur

D: Çalışırım hocam

G: Duramasan da o yazıları benden uzak tut

D: Niye hocam, ne güzel konuştuk işte

G: Bu tür otoritelerle böyle ilişkiler kurmak benim ruh sağlığıma olumsuz etkiler yapıyor da ondan

D: Peki; neye, kime yakın durmalıyım; meselâ melâl’in anlam ve kapsamı için ?

G: Evrensel mesajlara başvurabilirsin meselâ

D: Bir örnek ?

G: “Benim yerimde olsaydınız az gülerdiniz, çok ağlardınız”

D: ...

G: Ne oldu ?

D: İçimden ağlamak geldi birden hocam

G: Demek ki bir anda tam anlamıyla melâl kapladı içini

D: Aynen öyle oldu hocam

G: Böylece kelimenin anlamı da tezahür etti: melâl, insanın ağlama ihtiyacı duymasına yol açan ruh halidir. Bunu yaşamadan “şu anlam’a gelir”, “bu anlam’a gelir”; hatta dahası “şu anlam’a gelmelidir” diye ahkâm kesmenin anlamını da artık o anlam uzmanları; elininin altında herkeste bulunmayan lügatlar var diye semantolog kesilenler bulsun, söylesin

D: Haklısın hocam

G: Ayrıca ağlamak da, ağlama ihtiyacı duymak da hayra alâmettir

D: Demek ki hayata neşe güneş değilmiş

G: Değildir, olsa olsa geçici bir oyalanma, avunma, kendini kandırma, giderek gaflettir, en azından gafletin kapısıdır

D: Allah bizi gafilardan etmesin hocam

G: Âmin Dertli, can-ı gönülden âmin

Bahri Akçoral

Pişman Padişah

Bir Arap melikinın son günleri gelmişti

İhtiyardı hastaydı ümidini kesmişti

Derken bir atlı geldi getirmişti bir müjde

“Efendimin gücüne boyun eğdi şu kale

Esir oldu düşmanlar komutanı askeri

Tebaanızdır artık oradaki ahali”

İçini çekti melik habere sevinmedi

“Bana değil bu müjde düşmanımadır” dedi

“Yani benim tahtıma benden sonra gelecek

Oturacak olandır habere sevinecek

Bir muradım vardı ki hiç çıkmadı gönlümden

Hep gerçekleşmesini beklemiştim onun ben

Ömrüm bu beklemeyle yazık geçti ve gitti

Şimdi gerçek oldu da artık neye yarar ki

Ecelin eli çaldı göçümün davulunu

Çok iyi biliyorum anlıyorum ben bunu

Ey gözlerim ve başım veda ederim size

Ellerim ayaklarım siz de birbirinize

Düşmanın istediği ölüm başıma konu

Ecel acı şerbeti geldi bana da sundu

Ey dostlarım bakın da az ibret alın benden

Savaş meydanlarında pek çok cana kıydım ben

O zamanlar bu günüm hiç geçmedi aklımdan

Gerektiği gibi de sakınmadım günahıtan

Eski güçlü halimi siz hemen unutun da

Şu halimi kaydedin artık hafızanıza”

Laedri





Vakitlerden ikinci
Portakal çiçeği kokusu
Tam karşımda deniz
Kapatıyorum gözlerimi

Deniz büyüyor
Kağıttan yelkenli oluyorum
Dalgalar üstünde
Ne batıyorum ne kara görünüyor
Yine anlık bir hayal

İçimdeki ses
Büyü artık diyor
Hayal: yalan!
Hayal, gerçeği uyutur!
Uyan, uyan ...

Hayallerle yaşanmıyor
Hayallerle yaşlanılmıyor
Hayallerle ölünmüyor
Gerçek yalanların türevidir
Hayal belirsizlikten kaçış

دورو نهاری دکن و دون بویک آبا اسطهسده فارسی
فا شیره کانه شاشوره قادر جلاسی کوزر آلا کازین
انگرائلی و طرسول آتی - ابروچانی کی کوپوره و سولم
پر آرمین ایسی : او اسن - ایله فایده خایهسانام
آرستهه پاک دکنهه بی گزی و دار و شقی پر یادوسو
وادی : آتون حایق باسوق آلهه دم دیکه و سلاسل
مانسری و تلاسز بوردون بکا دوشری بوردوری -
بوکم دیوردو و کوزو ایوردو ... نوبت شاییم ا ادریس
خوجاک اوقل کانی و بزم کانی و بزم کانی ... نه فله دیکشمش
فاری ا و قاری و گوتارنلی بر آلام و بر بویک و سولم آلام
ارانی و ائورکده مارلی قام آلهه بای اوزن لند تاسا کپرس ...
اوقی و بولمه بر یزه چارپندن و بر شی دورنمکن و برنن
آزار ایدیشکن تورقار کی و سونچ سوئچه بوردوری ا
ایچن ایچن ایباره بوردو آتلی و کوزی بوردو کانه بر کنهه
انا دولی سوئله برنالی بیچ کوزوس و آس و سکر
آلهه پینده بر سینی اوقلانی چه کینکن و ائورکده

Olur tesadüf değil. Dün Büyükkada iskelesinde karşı karşıya gelince şaşırı kaldım. Cilası gözler alan narin tekerlekli, tombul atlı, oyuncak gibi küçük ve süslü bir arabadan indi. İlk bakışta tanıyamadım. Arkasında bal renginde beli kemerli, dar, şık bir pardösü vardı. Altın saplı bastonu elinde dimdik, selamlar dağıtarak, telaşsız ve yorgun bana doğru yürüyordu. Bu kim diyordum, gözüm ısıyor. Nihayet tanıdım. İdris Hocanın oğlu Kani, bizim Kani, benim Kani. Ne kadar değişmiş Yarabbi! Vakırlı, gösterişli bir adam, bir büyük ve mühim adam olmuş. O ürkek tavırlı kalem efendiliği üzerinden tamamen gitmiş. Evveli, yolda bir yere çarpmaktan, bir şey devirmekten, birinden azar işitmekten korkar gibi sünepe, sünepe yürürdü. İçin, için kaynar, yüreği ateşli, gözü büyüklükte bir gençti. Ama zavallı sokakta bu hali hiç göstermez, emir hüküm altında yetişmiş bir sığıntı olduğunu çekingen, ezgin tavrıyla daima belli ederdi. Fakat bu sinsiliği altında haşarı, çapkın, küstah bir tabiatı da vardı. Ta küçükten beri birbirimizi mahalleden tanırız. O Soğuk Çeşme Rüştüyesine giderdi. Pembe yanaklı, ablak çehreli, simsiyah üzüm gözlü, biraz peltek ve bön bir çocuktu. Ben o zaman daha dört yaşında, başımda yemeni, kulaklarımda düşmesin diye arkadan ibrişimle bağlanmış çeyrek liradan küpeler, sakız çiğneye, çiğneye sokaklarda gezer, yaramaz bir kızdım. Ona yanaklarının renginden kinaye "Elma Kani" derlerdi. Benim ismim "Yüksük İsmet" idi. Çıtır pıtır olduğumdan bunu yakıştırmışlardı. Sonraları o sarardı, zayıfladı. Ben geliştim, irilendim. Fakat lakaplarımız kaldı, değişmedi.

Kani'nin annesi kibar dalkavuşu idi. Fikri Paşa'nın konağına devam eden misafir kadınlar arasında Paşa'ya kurulan işret tepsisinin karşısına dizilip saz

çalın, şarkı okuyan, taklit yapan bir takımı vardı ki kendi haremde, kocaları selamlıkta masrafsız ve zahmetsiz gayet refahlı bir ömür sürerler, baş sofrada yer, üst sedirde mevki bulurlardı. Evin içinde olup biten, yenilip içilen, giyiniş kuşanılan ne varsa hepsinden hisseleri ayrılırdı. Hamam yanınca hemen kurnanın başına, seyran yapılıncaya evin arabanın karşısına geçerler, bohçacı ve yazmacı kadınların tuhafliğe vurarak etrafını alırlar "Kadınım, sultanım, şehzadem" gibi hitaplarla ev halkından her birini ayrı, ayrı memnun ederek hesaplarına sandıklarını doldururlardı. Bunların bayramda elbiseleri ismarlanır, zevklerine muvafık çeşitlerden ayrı sepetlerde şekerleri yaptırılır ancak iki üç ayda bir tozunu alıp havalandırmak için uğradıkları evlerin ramazan gelince yağından, pirincinden tutunuzda güllacına kadar noksansız mutfak masrafları gönderilirdi. Fakat bu mübarek ay zarfında konağın tabla, tabla çıkan nefis yemekleriyle mebzul eğlencelerinden ayrılmalarına gönülleri bir türlü razı olamadığından bermutat yine soğuk edalar, manasız sözler, sahte kakhahalarla meclisi şenlendirmekte devam ederlerdi.

İşte Kani'nin annesi böyle kadınlardan biriydi. Vaktiyle Molla Gürani tarafında berberlik eden kocasını Fikri Paşa'ya sokulunca mubassırlıkla mekteplere kayırmış, bir müddet sonrada başına bir abani sarık bağlattırıp Rüşdiye'lere tecvit ve ilmihal hocası tayin ettirmişti. Berber İdris, İdris Hoca olmuştu. Küçük yaşından beri konak tufeylileri arasına sokulan Kani hayli zaman kahve ocağında arabacılar, bahçıvanlar içinde memnunane sürünmüş durmuştu. Hamama sokulduğunu takip eden günlerde, ara sıra hareme de alınır, hatta Paşa'nın küçük oğlu İhsan Beye gece kandil artıklarından

adam ve ayı şekilleri, gazete kâğıtlarından, sandal ve yelkenli kayık resimleri yaparak vakit geçirirdi. Bu kaba saba şeylerin Avrupa'dan gelme oyuncaklardan daha fazla hoşuna gittiğini gören Kani, kibrit çöplerinden yangın kulesi, çikolata kurşunlarından bab-ı ser-askeri dairesi yapmağa kadar varır. Bey'ini daha çok memnun etmeye çabalardı. Bazen de annesine bir iltifat olmak üzere Hanımefendi : "Kani de nerelerde, hiç görünmüyor bulup şunu getiriniz göreceğim geldi" der, kümeşte veya bir oyundan alınarak ter içinde hicabından kıpkırmızı bir halde salona girince okşanır, yer gösterilir ve ellerine hediyeler doldurulurdu. Kapının hemen yanı başında iki dizi üstüne çökerek ve hiçbir yere bakmadan, hiçbir söz söylemeden, yalnız heyecandan kesik, kesik soluya, soluya yazı masası baskısı gibi temkinli bir oturuşu vardı ki baktıkça takdir edildiğini duydukça annesini iftihar içinde bırakırdı. Dokuz, on yaşına kadar, işte böyle kâh kapı eşığıyla hem seviye, kâh hindiler, kazlar ve seyislerle hemhal bir hayat sürerdi.

Ara sıra ana oğul, birkaç gece kalmak üzere evlerine gelirlerdi. Yan yana otururduk. Bizim evin altında şöhreti dünyayı tutmuş bir turşucu dükkânı vardı; çardaklı turşucu derlerdi. Önünde yamru yumru kollarını karşıki evlere kadar uzatıp sokağı iki taraflı örten bir asma yetişmişti. Altında kış yaz gölge, rutubet eksik olmaz, sık, sık dökülen turşu sularından birikme mayhoş keskin bir sirke ve lahana kokulu çamur hiç kurumaz, azalmazdı. Ah bu koku! Çocukluğumu bana ne kadar mükemmel hatırlatır. O uzak ve garip günlerimi diri renkli ve yakın bir şekilde gözlerimin önünde ne çabuk canlandırır. Kani ile beraber biz bu sert baharlı hava içinde bu ıslak toprakta yetiştik. Suları kurumuş harap sebiller içinde. Adam uğramayan viranelerde bahçıvanları öğle uykusuna yatmış bostanlarda, beraberce birçok zamanlar baş başa yaşadık. O beni, ben onu yenmeye yatırmaya çabalayarak, itişip dövüşerek, ısıra haykırma, koşuşa, kovalaya, serin havaya kavuşmuş köpekler gibi keyifli, neşeli, serbest bir çocukluk geçirdik.

Onun konağa kapılanması beni bir zamanlar çok üzmişti. Annem köşedeki hamamda çekmece başında otururdu. Ben de gündüzleri fena havalarda yanına daha sık gitmeye başlamıştım. Soğuklukta

oturup baklava biçiminde kesilmiş susam şekeri satan, Arap Hidayet'in masallarıyla oyalanıyordum. Bir gün Kani'nin annesi, yanına Fikri Paşa'nın konağından dört beş kadın takmış, hamama geldi. "Canımız bir sokak hamamı istedi. Hem Taya Hanımla kalfalara da bir değişiklik olur." Diye izahat veriyor, kubbeyi inleyen bir sesle sağa sola "Haydi bakalım soyununuz, içeride turşu ziyafeti var" diye haykırıyordu. Nihayet elime iri bir kâse verdiler dükkâna beni gönderdiler. Döndüğüm zaman Taya Hanım, anneme seslendi: "Hanım, maşallah kızın ne şirin, insanın canına sokacağı geliyor, dedi. Kıpkırmızı oldum. O zaman dayanamadı, kucakladı, yanaklarımdan öptü. Birçok şeyler soruyordu. Bende pervazsız hoş hoş cevaplar veriyordum.

Daha ozamandan zenginliğe doğru kendimde bir yakınlaşma ihtiyacı duyar elmaslı, kürklü kadınlara sokulmak isterdim. Böyleleriyle yan yana oldukça dilim açılır, keyfim gelir, söyler, güler neşelenirdim. Bu gün de şu ipek entarili, küpeli, bilezikli hanım yanındaki şetaireli kaygısız güzel kadınlar beni çekiyor şevke getiriyordu. Bir aralık Taya, "Seni Kani'nin yanına götürüyüm mi?" dedi. Öbür kalfalar da "Götürelim" diye ısrar ediyorlardı. Annem bırakmak istemiyordu. Bir müddet olur mu olmaz mı diye hayli düşündüler. Nihayet kararlaştı. Beni yakaladıkları gibi hamama soktular. Evden en yeni çamaşırlarımla bayramlık entarim getirildi. Sokakta bulunup içeri alınmış bir kedi yavrusu gibi. Akşama birden çok sıcak odalara, çok yumuşak sedirlere, çeşit, çeşit yemeklere konmuştum. Talih beni Kani ile orada da birleştirmişti. Bir zamanlar sokaklarda süpürge gibi tozlara, çamurlara bulanmış bir halde beraberce düşmüş kalkmış sürtünmüştük. Şimdi de cilalı tahtalar halı ve keçeler üzerinde makara gibi sağa sola kayarak kanepeler koltuk altlarına kaçarak yine beraber oyunla vakit geçirmek yolu açılmıştı. İkimizde bir kapıda buluşmuş birbirimize kavuşmuştuk.

Konakta yerleştiğimizden beri başımızdan ne maceralar geçti neler gördük ve ne kadar şeyler öğrendik yarabbi. İkimizde İstanbul'un göze sığmaz genişliği, ucu bucağı bulunmaz derinliği içinde öyle karışık çapraşık yollara düştük, öyle eziyetler çektik veya sefalar sürdük ki, hatırladıklarımızı olduğu

gibi süssüz, ilavesiz yazıversek meydana payitahtın son zamana ait, ne canlı ve ne doğru bir tarihi çıkar. İşte ben elimden geldiği kadar bu hatıraları sırasını düşürdükçe roman gibi değil muhattara defteri gibi bazen kısa kısa, bazen uzun uzun o günkü zevkime, iştahıma göre zapt edeceğim.

Kani'yi üç senedir harpten beri kaybetmiştim. Bir zamanlar asker oldu dediler sonra Suriye'ye gittiğini duydum. Biri büyük işlere girdiğini, ticaret yaptığını söyledi. Bir başkası da Şam'da olduğunu haber verdi. Bir türlü doğrusunu anlayamıyordum. Ben de çok meşguldüm. İzmir'den incir, üzüm tüccarları yakamı bir türlü bırakmıyorlar, ziyafetten ziyafete götürerek bir taraftan izzet ikram eğlendiriyorlar, öbür taraftan para kazanmanın yolunu öğretiyorlardı. Beni şimdi pek rahat, kaygısız yaşatan şu küçücük servetim, işte İzmir'in yadigarıdır. Valinin bir satırlık müsaadesiyle zengin oluvermiştim. Kısa, basit, anlatmaya değmez. Fakat inanılmaz bir sergüzeştir.

Sonraları artk öğrenmiştim. Kani zengin olmuştu, harp zenginiydi. Adı İzmir'e kadar gelmiş şöhreti dillere destan olmuştu. Bhanesini tahkik ettim. Bugün yarın gidip görüşecektim Nihayet tesadüf, dün onu yoluma çıkardı. Arkasında beli kemerli bal renginde dar şık bir pardösü, elinde altın saplı bastonu, dimdik selamlar dağıtarak telaşsız, yorgun bana doğru tanımayarak geliyordu.

Büyük ada iskelesinde öğle vapuruna binecektik. Sert bir gün doğrusuyla etraf allak bullak oluyor tenteler sarsılıyor camekânlar zangırdıyor, bacaklarına elbiseleri dolanıp adeta kösteklenen ahali toz duman içinde sersemleşmiş gözler yarı inik, başlar rüzgârın aksi tarafına çevrilik birbirlerine çarparak iskeleye koşuyordu. O bu hareket ve telaş içinde fütursuz, vakur, ağır ağır yürüyordu. Ben de derin derin bakıyordum, şaşırıyordum. Evet, ne kadar değişmişti. Hazırcı mağazalarından alınıp dört günde havı dökülen, diz kapakları çıkan biçimsiz elbiseler içinde biçare, hiç böyle ehemmiyetli adam gibi görünmezdi. İlle modası geçmiş bir fantezi yeleği hatırımdan çıkmaz. Çok itina ile giyindiği günler, bunu muhakkak sırtına geçirir ve adeta yakıştığına bir değişiklik verdiğine inanarak birazda kibirlenirdi. Şimdi hiç kibirli değildi. Dolgun, emin, metanetli hülâsa sahte değil, sahici idi. Kibirlenmiyor, yalnız mevkiine yakışık alan bir

tavir takınıyordu. Birden karşısına çıktım. Peçem açıktı, çehreme çok yakıştığı söylenen, şöyle sola yanağımın çukuruna mail, bükük, kıvrak bir tebessümle durdum:

- "A, dedi, İsmet!"

Kani bunu söylerken rüzgâr pelerinimi sırtımdan sıyırmış, yüzüne dolamıştı, sanki tanır gibi, benden evvel hem de herkesin içinde şu kumaş parçası onunla alelacele kucaklaşmıştı. Hemen çektim, bu seferde eteklerim havalandı, ta dizlerime kadar çarşafımı kaldırdı, soğuk haşin bir nefesin çıplak etime sürtündüğünü duydum.

- "A, diyordu, İsmet!"

- "Nasılın bakalım pilicim, (daima bana böyle hitap ederdi.) nerelerdesin?"

Ben hala şımarık ve neşeli gülüyor, susuyordum. Bilmem nedendi, acaba itiyat mı, ne zaman bu adamla karşılaşsam, hemen sokulmak, okşanmak, çocuğumsu nazlı tavırlar almak isterim. İlk tanıdığım, tanıdığım adam. Hem söylüyor, hem de beni süzüyordu, bende onu gözden geçiriyordum.

- "Bu ne şıklık dedi, büsbütün gençleşmişsin!"

Az uykudan, çok çalışmadan yahut kumardan, sefahatten mi ne, yüzü şişkin, gözleri kırmızıydı. Çehreme aç gibi hırslı, arzulu baktığını duydum, kızardım. "Nereye?" diye sordu. "İstanbul'a" dedim. "Öyleyse beraberiz, doğru Şişli'ye çıkarız, orada da bir evim var fingirdi evi, laf atarız " dedi. Elimden tuttu, istekli, candan sıkıyordu. Ben de memnun oluyordum. Aradan bu kadar seneler geçtiğinin, yaşlandığının üzerinde hiç tesiri yok gibiydi. Zenginliği de onu benden soğutmamış, bıktırmamıştı.

Biz, ne zaman bir araya gelsek ta ölünceye kadar, galiba, böyle el ele dokunur, göz göze gelir gelmez birbirimize karşı dayanılmaz bir sokulmak, sevişmek, arzusu duymaya mahkûmduk. Bu sırf hayvani bir istektir. Fikrimizden ziyade vücutlarımız buluşmaya atlıyordu. Şimdi eminim Şişli'de ki evde, baş başa kalır kalmaz, sekiz on yaşımızda iken acemi acemi başlayıp, gittikçe ustalaşarak fasılalara rağmen, kıskançlıksız devam eden bu münasebet, yine azgın bitap bırakan bir şiddetle tekrar canlanacaktı.

Taş iskele üzerinden geçerken rüzgârın

karşısında eteklerimiz ipe asılı çamaşırlar gibi kabarıp şişiyor, çırpınıp kamçılanıyor. O hasırlı fesini uçmasın diye bir eliyle bastırıyor. Ben, arkası ilişiksiz kısa pelerinimi çıplak ensem görünür korkusuyla sıkı, sıkı arkamdan tutuyor, vapura öyle gidiyorduk. Sözlerini gündeğrusunun bir köpek gibi karşısında ulurcasına, derhal çiğnemededen kapıp yuttuğuna ehemmiyet vermeyerek, bir taraftan da mırıl mırıl, çabuk çabuk anlatıyordu. Yarı iştitiyordum:

- Evet, doğru, diyordu, şimdi ben zenginim, talihim yardım etti; ama bunun böyle olacağını eskiden beri bilirdim. Hatta hatırlar mısın, konakta harem tarafından dönme dolaba binerde selamlığa geçer odama gelirdin. Sabahlara kadar konuşurduk. O zaman sana da söyledim: “kızcağızım derdim, bir gün gelecek altınla oynayacağım?” Buna içinizde inanan yoktu. Hakkınızda var ya, o ne sünepelik, o ne uyuşukluktu bendeki. Uğursuzluk altın parada imiş; ortalığa kâğıt yayılınca talih de bana yüzünü gösterdi. Tılsım bozuldu. Evet, şimdi zenginim, (kulağıma eğildi, bir isim söyledi) onunla iş yapıyorum anlarsın ya.

(Biraz durdu vapura şöyle hakaretle bir göz attı) Bu adada dedi, istimbotsuz oturulmaz, aratıyorum ama bir işe yarayanını hala bulduramadım.

Ne kadar da hakkı vardı, bu daracık yerlerde itile ezile insan harap oluyordu. İkimizde somurtkan bir yüzle istemeye istemeye iskeleden vapura uzatılmış olan tahtaya bastık, Kani hemen elimi tuttu, yine sıkıyordu. Fakat şimdi biraz daha hafifçe galiba kendi hikâyesine, sergüzeştine dalmış, başka hisleri yüreğinde uyuşmuştu.

- “Sana hepsini anlatacağım, dedi. Haydi, şimdi güvertede görüşürüz!”

Onu gören belki de yarım saattir gözleyen bir kamarot hemen koştu, “Buyurunuz efendim” diye önüne düştü. Bana yan kamarayı açtı. Sonra yerden selamlayarak çekildi. İçimden: “İsmet, diyordum, hatırlar mısın bir zamanlar eski devirde kamarotlar büyük paşa hanımlarının önüne düşerler, yerden onlara temennalar ederler, onlara kamaralar açarlardı.” İster istemez biraz kibirlendim. İçeride üç dört hanım vardı. Benim böyle etkilenir gibi

teşrifatla girdiğimi görünce meraka düştüler. Derin bir sessizlik içinde her yerimi, peçemin cinsinden iskarpinimin kurdelesine, sürmemden yanağımın çukuruna kadar uzun uzun gözden geçirdiler. Hem bunu kapalı bir tarzda değil apaçık, camekândan mal bakınır gibi yapıyorlardı. Ben hiç aldırılmıyor, gümüş çantamın içinde bir şey arıyordum. Nihayet pesten konuşulmaya başlandı. Ağızlarında bir isim dönüyordu. Kani Bey. Camın arkasından galiba onu geçerken görmüşlerdi. Buna canım sıkıldı. Biliyordum ki halk harp zenginlerini çok kıskanıyor, hiç çekemiyor, aleyhinde bin yalan, bin masal düzerek gezdiği yere yayıyor, yılan hikâyesi gibi uzatıyordu.

Köşede oturan eski devirden numune kalmış kuru vakarlı fakat kibar kıyafetli bir hanım, elden kaçmış eski fırsatların hırsı gözlerinde parlamaya başladı. İkimizin beraber, yan yana, konuşa, konuşa geldiğimizi bilmiyor, Kani'den tanıyan yokmuş gibi bahsediyordu. Ama nasıl Hep sizli bizli, nazik, teşrifatlı bir lisanla.

- “Demin geçen Raca, Kani Bey değil miydi efendim, zamane zengini, bize bu sene komşu oldular. Sayelerinde ne satsız kalıyoruz, ne eğlencesiz; eksik olmasınlar haremeleri Şayan Hanımefendi pek neşeli, pek gönülsüz bir tazedir. Ara sıra teşrif ederlerde gülmeden bayılırız!”

Ah, Kani'nin karısı mı? Nasıl gülmezler? Kim bilir eline para geçeli ne delilikler, ne şımarıklıklar, yapıyordu. Hiç unutmam, benim konağa getirildiğimin üçüncü senesinde, bir gün paşanın çantacısı Malik Ağa, sonra Malik Efendi oldu. (birbiri arkasına rütbe, nişan, yedinci daireye reislik) işte o bir Arap yavrusunu yakalamış, hareme girdi; Taya Hanım'a:

- “Bunu hamama sokup yıkayacaksınız, temiz çamaşır, elbisede giydireceksiniz, konakta kalacak” dedi.

Biz hemen çocuğun başına üşüştük, aman yarabbi, bu nasıl bir mahlûktu! Kıvrıcık, diken gibi sert, siyah saçlarının yarı yarıya kapattığı yüzü, çalı süpürgesi altında kalmış bir mutfak paçavrasına

benziyordu, ne rengi belliydi, ne cinsi. Yalnız akı çok, bebekleri ufak, keskin iki çukur ve kara göz üzerimize dikilmiş, atılmaya, tırmalamaya hazır yabancı bir ahır kedisi bakışıyla, bizi anlayamayarak haşin, haşin seyrediyordu. İçimizden biri elini uzattı, çocuk derhal tıslayarak geri, geri kaçtı, başını omuzlarının arasına soktu ve durdu. Gözleri şimdi fırl fırl dönüyor, kıvılcımlar saçıyor. Odanın ortasına tilki, kurt ve çakal cinsinden bir yabani hayvan bırakılmış gibi adeta korkmuş birbirimize ürkek, ürkek bakınıyorduk. Çehresi yara bere içindeydi; karnı o kadar garip bir tarzda şişti ki insana vakti yaklaşmış bir cüce gebe tesiri yapıyordu. Ben:

- “Kız senin adın ne bakayım?” diye sordum.

Anlamadığımız bir lisanla cevap verdi ve bir iki adım daha geriledi. Konuşulursa bir şey yapmıyor, dinliyor, sonra kaba bir dilden meramını anlatmaya çabalıyordu. Fakat üzerine el sürülmesini istemiyordu. Kim yaklaşırsa hemen tıslıyor; tırnaklamak için pençesini uzatıyor, ağzını açarak dişlemeye hazırlanıyordu. Bunun insana benzeyen yanı yoktu. Dağ başlarında bulunmuş bir kartal yavrusu gibi yabani, yırtıcı, korkunçtu. Nihayet geri gide, gide köşeyi buldu, oraya bir kovuğa tünemiş bir kuş gibi gözleri bizde, sindi.

Konak halkı hepimiz onu yürümeye, yatmaya alıştırmıncaya kadar haftalarca neler çektik. Kadınlardan kimse yıkamaya cesaret etmedi; Nihayet Küçük Bey'in köpeklerini, maymununu, ceylanını yıkamaya alışmış olan seyis Yani hamama girdi, bu yırtıcı mahlûku pazulu bacaklarının arasına sıkıştırıp zorla bir iyi temizledi. Seyir için kapıyı aralık ettik, bakıyorduk. Fakat vücudunun kiri sıcak su ve teriyle kabarıncaya öyle kokmaya başladı ki dayanamadık, öğürerek kaçıştık. Yüzü gözü tırmık içinde dışarı çıkan Yanı bile:

- “Domuz ahır gibi kokuyor, Paşa Efendimiz bunu ne işte kullanacak ki?”

Diye söyleniyor, şikâyet ediyordu. Hakikaten

hep şaşıyorduk; fakat sonra iş anlaşıldı. Sokakta viraneler arasında onu polisler bulmuş, zaptiye nezaretine göndermişlerdi. Kimse sahip çıkmıyor, kız da iki kelime söyleyecek kadar bile dil bilmediğinden neyin nesi olduğunu bir türlü anlatamıyordu. Zaptiye Nazırı o gün bu meseleyle meşguldü. Sarayda hikâyeye olsun diye, vükela arasında bunu nakil ederken bizim Paşa merhamete gelmiş:

- “Gönderin bize, bakılır, rahat eder!”

Demmişti. Ah Fikri Paşa, ne merhametli, ne kibar, ne başka adamdı. Onun kendi başına bir haftada yaptığı iyiliği acaba bir başkası bütün ömründe yapmış mıdır? Her neyse, o ayrı bahis, sözü değiştirmeyeyim; Kıza gelelim.

Hamamdan çıktıktan sonra çocuğun yüzü biraz açıldı. Bizim gibi adeta beyaz değilse de Arap'ta değilmiş. Koyu esmer bir rengi vardı. Günlerce yatağa yatıramadık, şilte üzerinde uyuyamıyordu. Gidiyor, yük kapılarını açıyor, kovuklara büzülüp geceyi öyle geçiriyordu. Hatta iki gün konağın içinde izini kayıp bile ettik, tavan arasına yol bulmuş, hatıllar ve kirişler üzerinden kayıp geçerek ta dipte bir yere gizlenmişti. Ben ona, o izbe yerlerde farelerden nasıl korkmadığını soruyordum; yavaş, yavaş hafızası yerine mi geliyordu, ne, ağlıyordu:

- “Ben fare korkmaz; beraber yatar” diyordu.

Hem bunu söylerken farelerle hakikaten kucak kucağa yatıyormuş gibi kollarını göğsünün üzerine çaprazlayarak taklidini yapıyordu. Kim bilir, nerelerde ve nelerle yan yana, ıslak, fareli ve kara geceler geçirmiş, ne acıklı, ne korkunç bir ömür sürmüştü.

Adını Şayan koydular. Fakat aylarca o vahşi bakışını, yük dolabı arasında yatmasını, geri geri gidip tıslamasını men edemedik.

Böyle Buyurdu Devlet Ricali

Devlet ricali değil mi, elbette buyuracak, buyurmayacaksa neden devlet ricali olsun.

“Muhafazakârlar sanat üretsin” demiş devlet ricalimiz. Bu buyruk tiz yerine getirile. Muhalefet eden var ise yerle bir edile. Kellesi urula, saçı yoluna, itibarı pamal, hanesi viran, malı emvali yağma edile, âlem seyran kılına.

Bu buyruğa devlet ricali olmayı müktesep hakkı görenler muhalefet etti. Açtı ağzını yumdu gözünü.

Vay bre! Diye nara basıp çıktılar cenk meydanına, sen dediler kim olursun da sanattan bahsedersin. Sen ne anlarsın sanattan. Sen kim sanat kim. Orası bizim alanımız tam seksen beş yıl öncesinden o alanın etrafını çevirmiştik. Bize secde etmeyen hiçbir âdemoğlunu oranın çeperlerinden içeriye sokmamıştık. Çeperlerin etrafında dolanan ne kadar zir zibil adam varsa sürüm, sürüm süründürmüştük. İçeri girene sanatçı, giremeyene türkücü demiştik. İçeri gireni biz ne dedikse onu demeye mecbur etmiştik. Şimdi sen bizim tapulu arazimiz üstünde gecekonda mu yapmaya tevessül ve de hatta teşebbüs etmeye cüret edersin.

İşin doğrusu haksız da sayılmazlardı.

Onların etrafını çizip kendilerine ayırdıkları alana girmek için demokrasi denilen ali Cengiz oyununun yüzde bilmem kaçseçmentercihiiyleyetkivermesiyetmezdi. Zaten seçmen denilen Anka kuşunun otladığı yer o alanın dışında kaldığı için bu yaman çelişki çözülmezdi, çözülebilemezdi. Belki İskender-i Dara'nın kılıcının darbesi ile kesilecek bir kördüğümdü.

İşin bu tarafından gafil bazı cühela, bazı gafil ve humeka “sanatçı” payesi alabilmek için olmadık çarelere başvururdu. Mesela, meseleyi şekil ve biçimde zannedip, keçisakalı koyverip, boynuna fular takar,



sapları iple bağlı beyaz camlı gözlüklerini iman tahtasının üstüne sallandırır. Olmazdı elbette, ona bile sen dışarıdansın kardeşim derlerdi. Bazısı onların dilini taklit ederdi. Sanat insanın özgür istenci ve varoluş sorunudur. Prometheus gibi tanrıların ateşini çalmak gerekir, gibisinden cümleler kurardı. İstenç, izlek, işlek, sorunsal, dize, imge, simge gibi kelimelerle konuşmaya çalışırdı. Olmadı, Rilke, Mozart, senfoni, komedyâ, tragedyâ, drama, sonnet, caz, bas türünden Frenkçe kelimeleri gelişigüzel saçma sapan ortalığa saçar gülünç duruma düşerdi. Ama o alana girmeyi başarıp da sanatçı payesini bir aldın mı, bir alabildin mi, artık şan, şöhret, imkân, güç her şey emrinin altına girerdi. Birkaç kutu boyayı tuvalin üstüne püskürttün mü ressam, piyano çalmayı öğrendin mi müzisyen, iki üç kelimeye mısra görüntüsü verdin mi şair, toplumsal gerçekçilik gibi ne idüğü belirsiz yazılar attırdın mı romancı, davudi bir sesin varsa oyuncu olurdun. Artık her şeyi yapmaya her istediğini söylemeye, her aklına geleni cevher zannedip yumurtlamaya hak kazanırdın. Bir afra bir tafra ile konuşur, gözlerin hafif kısık, çenen oldukça yukarda ahkâm kesebilirdin. Toplumun genel geçer ahlak kuralları seni bağlamazdı. Ahlak mı hangi ahlak, namus kafadadır, iki bacak arasında değildir diyebilirdin. Ayak takımının ettiği küfürler senin ağzından çıktı mı şiire dönüşür, hayranların tarafından koro hâlinde tekrarlanır, cafcıflı resimler, tıngırtılı müzikler eşliğinde sunum hâline getirilir ondan buna elden ele dolaşır dururdu. Artık sen tanrılardan ateşi çalan Prometheus değil Tanrı Zeus'u bir tekmede alaşağı etmiş onun tahtına oturmuş yeni tanrı olurdun.

Kendilerinin çizdiği alanın dışında kalana adam olması mümkün olmayan davarlar gözüyle bakabilir, boğaza nazır lüks mekânlarda rakını beyaz peynir ve kavunla yudumlarken bu davarların arasında kalmaya ah ile eyvah figanları dökebilirdin.

Şimdi her şey bir tarafa artık o davarların eline geçirmedeği tek alan kalan sanata göz dikenlere kılıcı çekip, narayı basıp saldırmaz da ne yaparsın?

İşin doğrusu haksız sayılmazsın.

Asıl haksız sayılmaman gereken husus şudur.

“Sanata üretilecek, üretilsin” diyen devlet ricali de meseleye böyle baktığını zımnen ilan ve itiraf etmektedir. Sanatı ele geçirilecek bir alan olarak görmektedir. Bugüne kadar sizin işgalinizdeydi biraz da bizim tasarrufumuza geçsin demektedir. Hadi kardeşlerim, bakın bize davar diyenlere inat başardık, mevkileri makamları ele geçirdik, gayri safi milli hâsıladan payımıza düşeni artırdık, milyonlarca insanımızı alt gelir grubundan orta gelir sınıfına yükselttik, devlet ricali bile olduk, bir kaldı sanatçı olmamız. Biraz gayret ile o payeyi de ellerinden alalım hedefini göstermektedir.

Gerçek sanatçılar dünyayı oyun parkı gibi görürler. İktidar tahterevallisinin hangi ucunda oturacağını hesabını yapmazlar. İktidar tahterevallisinin bir tarafında yer almak için sanatçı olmazlar. İktidar oyunu oynayanlara kenardan bir bilge edasıyla gülümseyebildikleri için sanatçıdırlar. Devlet ricalinin bunu bilmesi gerekmez mi, neden “sanat üretilsin” diye talimat verir ki?

Cevabı gayet basit. Sanatçı değil de ondan. Sanatı yönetmek yerine üretmeye talip veya vüsatının kadri muvafık olsaydı bilirdi.

*

Şadırvan

*Geniş, serin avluda inledikçe huhular
Musluklardan bir dua gibi serpilir sular;
Çınarların dibinde, tâ doğudan batıya
Yanık dem çekişleri karışır şırıltıya.
Savrulunca bir bakır tasta bir avuç darı
Birdenbire duyulur kanat şıkırtıları,
Bir küme bulut gibi iner saçaktan yere,
Güvercinler üşüşür çırpınarak yemlere.
Külrengi bir göl gibi kabarır avlu bir an...
Dinler durup bu uzun huhuları şadırvan.*

*Çınarlar şadırvana döker son yaprağını,
Hışırtyla doldurur mermerden yalağını,
Musluklardan kurumuş yapraklara damlar su,
Ne bir darı serpen el, ne bir yavru huhusu,
O kuşlar uçup gitmiş yaklaşınca teşrinler,
Şimdi bomboş avluda yalnız rüzgârlar inler.
Ne kadar garipleşe üzgün akşamlarından
Şadırvan sularını taşıramaz bağrından;
Dövülürken sürekli yağmurlarla taşları
Yalnız kendi içinde boğulur göz yaşları...*

Halid Fahri Ozansoy



Rıza Tevfik Şiiri Sanatı Hayatı



Balkan Harbinden sonra bir gün, Rıza Tevfik, üniversitede büyük Türk şairi Fuzuli hakkında bir konferans verecekti. Düşünüyordum ki, bu konferans, daha ziyade milli

gururumuzu okşamak için veriliyor. Fuzuli'nin sanatını anlatacak sözlerde, kırılmış duygularımızın tesellisini bulacağız.

Birçokları gibi ben de bu konferansı dinlemeğe koştum. Salon hıncahınç doluydu. Rıza Tevfik alkışlarla kürsüye çıktı. Fakat orada müdafaa ettiği tez şu oldu: Fuzuli Türk değildir.

Doktoru, doktor olmadı, filozoftu, filozof olmadı. Fikir ve sanat adamıydı. Gençliğe bu yolda da rehber olmadı. Bize ondan kalan yalnız bir şiir kitabıdır.

Son basılan "Serab-ı Ömrüm" ü karıştırıyordum. Az kalsın bu kitapla şairliğini de mahvedecekmiş. Çünkü bir şiir kitabına ancak bu kadar yersiz ve değersiz şeyler doldurulabilir!

Eserin başında, duvar afişine benzeyen çerçevesiz bir sayfa var: Tahdis-i nimet ve arz-ı şükran. Neymiş? Kitabın bastırılması için bir zat para vermiş. Bunu, mutlaka okuyucuya da söylemek lâzımsa, saygılı, samimî, nazik bir kaç satırla teşekkür etmek mümkündür. Yoksa, böyle bir duacı hâfiz diliyle, hediye sahibinin hesap ve nesebinden, semahatinden, asalet ve necabetinden, hayrat ve hasenatından bahsetmek – yapanı da yaptığında pişman edeceği bir tarafa – san'atkar gururuna yakışmıyor.

Bir iki sayfa daha çeviriyorsunuz. Bu sefer de Cenab Şehabettin'in bir mektubunun klişesi. Mesele şu: Birinci harpte, Harbiye Nezareti Hâmid'i, Nazif'i, Cenab'ı çağırılmış. Askere şevk ve cesaret verecek eserler yazmalarını istemiş. Bunlara bol yazı ücretleri verilecekti. Enver Paşa da, Rıza Tevfik'den haması destanlar rica ediyormuş.

Filozof işte bu mektubu tariz yollu bir dille vesika diye neşrediyor. "Ben öyle parayla ısmarlama şiir yazmam!" diyor. Ama, Harbiye Nezaretine gidip Enver Paşa'yı aramayı da ihmal etmemiş. Bir defa, bir şairin, memleket müdafaa için kendisinden istenen şiiri yazması ısmarlama sayılmaz. Buna takdir edilen ücreti almakta da yüz kızartıcı bir şey yoktur. Fakat, haydi bunu filozofun sanat ahlâkıdaki taassubuna verelim. Ya, kitabın içinde bir Arap Emîrine yazılan câzelik kasideler ne oluyor? Ne de olsa bir Osmanlı Devleti Nazirinin, daha dün tebaasından olan bir zata (hem de bu yerlerin nasıl ayrıldığı malûm!) :

Kapında bir fedai abd-i canfedayım ben
diye kulluk, kölelik etmesine ne demeli?

Filozofu, vatana dönüşünde sevimli yapan, gurbet illerinde çektiği mihnetlerdi. Bu duyguyu da öldürmek için "Ben oralarda rahattım. Gelmiyecektim ya..." gibi sözlerden sonra şu kıtayı da kitabına koymayı ihmal etmemiş:

Gurbet illerinde zelil olmadan
Gününü gün etmek hayli hünerdir
Atalar sözünce insana vatan;
Doğduğu yer değil, doyduğu yerdir.

Fakat, asıl okuyana parmak ısırtan "Rumeli için" adlı şiirindeki mısralar. Balkan Harbinden sonra, çetin parti mücadeleleri sırasında Rıza Tevfik Rumeli'ye gitmişti. Orada bir münakaşa olmuştu, Filozofa saldırmışlar, dövmüşlerdi. Sonra Balkan Harbi çıktı. Rumeli'nin bir kısmı Bulgarların eline geçti. Rıza Tevfik, o vakanın öcünü almak için yazıyor:

Anama sövenin kızı avradı
Domuz çobanından döl aldı gitti.

[Hatırım da kaldığına göre bu şiirin ilk şeklinde "domuz çobanı" değil, "Bulgar gâvuru" idi. Sonra Bulgarlarla dost olduk diye, siyasî nezaket mi, yoksa "gâvur" tabirini vicdan hürriyetine mi uygun bulmadı, her nedense böyle yapmış.]

Bunu nasıl söylerdi? Filozof o kadar kinci miydi? O derece millî duygulardan mahrum muydu? Hayır,

sadece ayarsızlık.

Seni ilk gördüğüm o gündenberi

Gamla geçirdiğim günleri saydım

diye başlayan o güzel koşmasının kimin için söylendiğini de notlardan öğreniyoruz. Karısıyla Bursa'da imişler. Bir muhacir arabasında, banyodan acele çıkmış, saçlarını gelişigüzel toplamış, peçesini bir yana atmış bir kadına rastgelmiş. Onun için söylemiş:

Matem-i hicrana attın Rıza'yı,

Bilmezsin çektiğim cevri-ezayı,

Ben sana nakledip bu macerayı,

Dizinde ağlasam, ah ağlasaydım!

Yaşına başına dua etsin! Eğer genç olsaydı, sinirli, kıskanç bir hanımla da evli bulunsaydı, bunu böyle açıkladıktan sonra saçından sakalından eser kalmazdı.

"Serab-ı Ömrüm" deki aruz şiirlerinin pek meşhur olan bir ikisi müstesna öbürleri Servetifünun edebiyatı taklitlerinden ibaret. Kıtalar, gelişigüzel söylenmiş laflardan başka bir şey değil. Mersiyeler, tarihler de öyle.

Fakat, bütün bunlara rağmen filozof şairdir. Onun sözlerinde içimizde gizli bir noktaya dokunan bir şey var. Arasıra bu ince noktayı buluyor, ruhumuzdan tatlı, esrarlı bir cereyan geçiriyor. Zaten şiir de bu değil mi? Kabiliyetini yoketmeye o kadar uğraştığı halde muvaffak olamamış. Koşmalarında bir ılık çizgisi temiz Türkçe'yi tattıran mısralarının üstüne, inadına terkipler, klişeler doldurmuş: Peymân-ı aşk, câm-ı leb, gonce-i sevdâ, mahmuru-u hülyâ, daha neler! Hem de bunların çoğunu dilden artık bu türlü şeyler atılmaya başladıktan sonra yapmıştır.

"Göksu'da Flört" şiirindeki gibi hafiflikler, veyahut "Ulvî Anahita!... dilber Sitare" gibi, Servetifünun edebiyatının tereddisini hatırlatan mısralar, hastabakıcılara ilân-ı aşklar, hiç biri, hiç biri bu işi yapmaya muvaffak olamamış!

Ölüm, bütün bunları tasfiye edecektir. Filozof, doktor, politikacı, nazır; uzun sakallı resimleriyle kendisini Tolstoy'a benzeten Rıza Tevfik unutulacak, Tevfik Fikret'in dediği gibi, hayal ve his dolu mısralarıyla şair Rıza Tevfik kalacaktır.

Zaten, cezasını nefsinde ödediği işlerinin hesabını sormaya hakkımız yoktur. Bizim üzüntümüz, bu müstesna yaratılmış insanın, beklendiği kadarını veremeyişinden geliyor. Yapabileceği çok şey vardı.

Ötedenberi hissetmiş olacak ki, son şiirini kendine acımakla bitirmiştir. O kadar övündüğü sıhhati ölümünden önce bozulmuş, ağır bir ameliyattan sonra bir felç geçirmişti. O zaman şunu yazmış:

Darbe-i felç ile büküldü belim,

Kalem tutmaz oldu artık sağ elim,

Ben o feylesof-u şairim lâkin

Bilfil hizmete kaadir değilim.

Kusursuz ve temiz bir özüm kaldı.

Yaşamakta arzum ve gözüm kaldı

Çok teessüf ederim bu millete

Henüz söylemedik çok sözüm kaldı!

Gene içimizdeki o noktayı arıyor, gene ruhumuzdan o esrarlı cereyanı geçiriyor; gene ona göklerin kapılarını açıyor, gene onu seviyoruz.

Orhan Seyfi Orhon / Ulus: 12/1/1950

Orhan Seyfi

Anarkali

**Hapsoldüğüm kulenin taş duvarlarına sindi kokun
Sen dışarıda özgür kaldın ben imkânsıza mahkûm
Kimse ağlamadı çaresizliğime
Kimse bilmedi seni ne kadar sevdiğim
Çünkü herkes kendi kastında mutlu
Çünkü hiç kimseyim
ve hiç kimsenin umurunda değilim**

**Gözlerimi oydu uğursuz bir karga
Sonra resmini koydu önüme hadi bak işte burada dedi
Çekmede saklıydı yalnızlığım
Sen kokan bir kumaşa sarmaladım
Yanına erken sabahların günaydınını
Yanına kan kırmızısı bir çiçek
Yanına bir şarkının nakaratını
Sıkıştırıp sakladım**

**Gel güzel ölüm beklemekteyim
Taş duvarların oyuklarında
Kandan açtı kırmızı çiçekler**

Adını Anarkali koyduk demişler

Dilruba Kutlu



Yedi Uyurlar Gibiyiz

Yedi uyurlar gibiyiz. Zamanın ne kadar kanadığını bile bilmiyoruz. Hangi imbiçlerden süzüğünü, aynı yerde yeniden kaçınıcı düzenin kurulduğunu da bilmiyoruz. Bu yangın yerinin mirasyedisi olmanın serkeşliğini sürerken, doğmamış nesillere emaneten elde tuttuğumuzun sorumluluğunu idrak edemiyoruz.

İlk isimleri öğrenen onunla bu gün bir buluşma ayarlasak adres olarak hangi yerleri söyler yazarız. Garip değil mi? Hani “tereciye tere satılmaz” ya. Mantıklı gelen adres bilgilerini bizim vermemiz değil mi? Ama isimleri ilk öğrenen O. Onun kurtuluş noktası diye vereceği adresi hangi alanın kılavuzları (oryentirler mi desek) bulur. Oysa O ilk kılavuz değil miydi? Bu dünya diye bildiğimiz viran bağın adı ona da dünya diye mi öğretilmişti? Adlı adınca acaba bu virane ona nasıl tanıtılmıştı? Bizde aynen ona öğretildiği gibi mi tanıyoruz? Viran bağın ilk ve tek mukimi iken benliğinde sahiplik duygusu mu hâkimdi? Öyle ya koca bir dünya benim. Oh be bütün bir dünya yahu, dağıyla taşıyla, mücevherleriyle ve say sayabildiğin kadar bütün isimleri ile. Uğruna kan çanağına döndürüp, kana bulandığımız ve kızılıcak hülyalar beslediğimiz bu viran bağ. Ondandır sonra ne taksimler gördü. Ne isimler aldı. Bu viran bağın bir tapu kaydı varsa ilk tapu kesimi de onun üzerindedir. Acaba o ilk tapuda neler yazıyordu. O tapuya bugün en ehli takvadan biri sahip olsa onun la benlikleri ne kadar birbirine benzeşirdi acaba? Tapulu arazisine çivi çaktırmayanlar, kimin malına tamah ediyorlar? “Mal sahibi mülk sahibi hani bunun ilk sahibi?” diye soran bilge onunla bir yolunu bulup sırdaş mı olmuştu da öyle demişti? Yoksa bir başka ak saçlı bilgenin:

“Meyl eylemezem gayrisine tövbeler olsun

Bu ana değin ettiğim isyandan usandım.

..

Bulaşma çark-ı dünyaya vücudun pak-tahirken

Güvenme mal u mülk ü mansıbın efnası zahirken
Nic’oldu malı Karun’un felek bağında vafirken

..

Vefası var mıdır gör kim sana bu çarh-ı devranın

Eser yeller yerinde hani ya taht-ı (1)Süleyman’ın”

Dizeleri ile faş ettiği midir sır olan?

Lakin bu ak saçlıların feryatlarına sağır olanlar, sormuyor: “bu yerlerde kimler ağlamış”, kimler eğilmiş suyun gözesine? Kulak verilmiyor “iki kapılı han” sözüne. Dağların bellerinden, boğazlardan, vadilerden, uçurumların kıyısından sarp kayalıkların keçi yollarından yürüyenler hatırlanmıyor hiç. Bir insan eli ile bir yere konulmuş bin yıllık taşta taş muamelesi yapıyoruz. Bir dağın en seyranlı yerinden enginlere bakarken ilk ben bakıyorum duygusu ayaklarımızı zirvelerden kesiyor. Ve dahi sığmaz olmuşuz şehirlere. Racon kesiyoruz. En zengininden en kabadayısına en miskininden en gözü pek olanına alın teri ile varyet sahibi olandan voleyi vuranına şehremanetinden memurin tairesine kadar. Herkes ama herkes bulunduğu şehre karşı gücünü göstermekten geri durmuyor. Yeni kurulanları anlıyorum da yılların akıp gittiği yolların (caddelerin) mahallelerin köylerin hatta şehirlerin isimlerini ne hakla değiştirdiğimizi anlayamıyorum. Yılların eskitemediği binek taşları, bir medeniyetin mührü mesabesindeki (2) sadaka taşları, çeşmeler köprüler, kervansaraylar, imaretler, garip gureba vakıfları yer ile yeksan edilirken hasbelkader ayakta kalanlarda isimlerinden ve kimliklerin soyunduruldu. Artık bir yerin eski (!) adını bilmek uzmanlık hatta akademik unvan hak edecek kadar uzmanlık işi oldu. Dedelerimizin kafa kâğıtlarındaki yazı da eski oldu onunda uzmanları var ya. Arşiv belgelerinde bu gün unutulup gitmiş yer isimlerini görünce çok garibime gitmişti. Diyarbakir, El-aziz, Livaneli, Dersim, Durana, İznikmid.

Artık oturduğum köyün, komşu köylerin bile adı yok. Kadim Keltepe’yi bir akli evvel Kartepe’ye çevirmişti. Şimdi Kartepe’yi: Maşukiye’nin, Hikmetiye’nin, Suadiye’nin, Eşme’nin üzerinden silindir gibi geçirdiler.

(1)Süleyman Mabedi’nin bu gün hatırlanması ise bir başka felaket/Mescidi Aksa tir tir titretilmekte

(2)Yerinde yeller esiyor da herhangi bir müzede gören var mı?

Nihat Şahin

KÜNYE
ÂHENK
FİKİR KÜLTÜR EDEBİYAT DERGİSİ
ISSN : 1308_3732

SAHİBİ
M. SAİT KARAÇORLU

EDİTÖR
M. SAİT KARAÇORLU

YAYIN KURULU
* M.S.Karaçorlu
* Bicahe Esgici
* Atilla Gagavuz
* Bahri Akçoral
* Coşkun Yüksel
İLETİŞİM
editor@ahenkdergisi.com
DİZGİ-MİZANPAJ
WEB-TASARIM
SÜLEYMAN MAVUŞ